

ÖKAT FÖRTROENDE MANNA INFLYTANDE I FÖRSÄKRINGS KASSORNA.

1985:21 Betänkande av utredningen
om förtroendevalda i
försäkringskassorna.

Statens offentliga utredningar
1985:21
Socialdepartementet

136

Ökat förtroende- mannainflytande i försäkringskassorna

Betänkande av utredningen om förtroendevalda i
försäkringskassorna

Stockholm 1985

Omslag Kurt Simons

ISBN 91-38-08889-4

ISSN 0375-250X

minab/gotab Stockholm 1985

**Till Statsrådet och chefen för
socialdepartementet**

Den 1 december 1983 bemyndigade regeringen chefen för socialdepartementet att tillkalla en arbetsgrupp för att slutföra utredningsarbetet om ökad medverkan av förtroendevalda vid beslut av försäkringskassa. Arbetsgruppen - som antagit namnet Utredningen om förtroendevalda i försäkringskassorna - tillsattes den 29 december 1983. Utredningen har under arbetet med föreliggande betänkande haft följande sammansättning: riksdagsledamoten Doris Håvik, ordförande, ordföranden i Kopparbergs läns allmänna försäkringskassa f d riksdagsledamoten Arne Andersson, dåvarande departementsrådet i socialdepartementet numera överdirektören Gustav Jönsson, generaldirektören i riksförsäkringsverket Karl Gustaf Scherman (t o m den 13 maj 1985) och ordföranden i Malmö allmänna försäkringskassa f d riksdagsledamoten Anna-Greta Skantz.

Som experter har medverkat rättssakkunnige i socialdepartementet Arne Edström (fr o m den 20 augusti 1984), dåvarande departementssekreteraren i socialdepartementet numera avdelningsdirektören i riksförsäkringsverket Erik Luthander samt direktören i Västmanlands läns allmänna försäkringskassa Henry Martinson.

Sekreterare åt utredningen har varit avdelningsdirektören Helena Almström (fr o m den 10 april 1984) och byrådirektören Kajsa Wikström (fr o m den 16 juli 1984).

Utredningen får härmed överlämna betänkandet Ökat förtroendemanna-
inflytande i försäkringskassorna.

Ledamöterna Skantz och Andersson har avgett reservationer.

Särskilda yttranden har avgetts av ledamoten Skantz och experten Martinson.

Stockholm i maj 1985

Doris Håvik

Arne Andersson

Gustav Jönsson

Anna-Greta Skantz

/Helena Almström

Kajsa Wikström

INNEHÅLL

Förkortningar	9
Sammanfattning av utredningens förslag	11
Lagförslag	13
1 Utredningsuppdraget	31
1.1 Proposition 1982/83:127	31
1.2 Direktiven	31
1.3 Tidigare utredningar m m	32
1.4 Till arbetsgruppen överlämnat material	33
I NUVARANDE FÖRHÅLLANDEN	35
2 De allmänna försäkringskassorna	35
2.1 Allmän översikt	35
2.2 Uppgifter	36
2.3 Styrelsen	37
2.4 Pensionsdelegationerna	37
2.5 Försäkringsnämnderna	38
2.6 Bakgrund till inrättande av de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkrings- nämnderna	39
3 Riksförsäkringsverket	41

4	Besvärorganisationen	43
4.1	Besvärordningen	43
4.2	Omprövningsförfarandet	43
4.2.1	Omprövning av försäkringskassornas beslut	43
4.2.2	Ändring av beslut som innehåller felaktigheter	44
4.3	Försäkringsrätterna	45
4.4	Försäkringsöverdomstolen	45
II	ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG	47
5	Medverkan av förtroendevalda i försäkringskassorna	47
5.1	Allmänna motiv	47
5.2	Förtroendemannamedverkan i ledningsarbetet - styrelsen	49
5.3	Tjänstemannabeslut	50
5.4	Förtroendemannabeslut	50
5.4.1	Allmänt	50
5.4.2	Förtroendemannamedverkan i första beslutet	51
5.4.3	Förtroendemannamedverkan i omprövningsbeslutet	53
5.4.4	Omprövning av förtroendemannabeslut	54
5.5	Förtroendemannamedverkan vid långa sjukfall	58
5.5.1	Bakgrund	58
5.5.2	Överväganden och förslag	60
5.6	Ärenden som tjänsteman anser bör prövas av förtroendevalda	63
6	En socialförsäkringsnämnd för alla typer av ärenden	65
6.1	Ett förtroendemannaorgan för alla ärendetyper	65
6.2	Antal ärenden i socialförsäkringsnämnden	65
6.3	Socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde	66

6.4	Socialförsäkringsnämndens anpassning till nuvarande försäkringskasseorganisation.....	67
6.5	Socialförsäkringsnämndens sammansättning	68
6.6	Läkarmedverkan i socialförsäkringsnämnden	69
6.7	Krav på svenskt medborgarskap för ledamöter och suppleanter i socialförsäkringsnämnden.....	71
7	Genomgång av ärendetyper i vilka förtroendevalda skall fatta det första beslutet	73
7.1	Förtidspension och sjukbidrag	73
7.1.1	Gällande bestämmelser.....	73
7.1.2	Överväganden och förslag	74
7.2	Handikappersättning och vårdbidrag	75
7.2.1	Gällande bestämmelser	75
7.2.1.1	Handikappersättning.....	75
7.2.1.2	Vårdbidrag.....	76
7.2.2	Överväganden och förslag	77
7.3	Delpension	78
7.3.1	Gällande bestämmelser	78
7.3.2	Riksförsäkringsverkets rapport - Delpension och rörlig pensionsålder, en uppföljning och utvärdering	80
7.3.3	Överväganden och förslag	80
7.4	Arbetsskador	82
7.4.1	Gällande bestämmelser	82
7.4.2	Överväganden och förslag	85
7.5	Statlig personskadeskydd	86
7.5.1	Gällande bestämmelser	86
7.5.2	Överväganden och förslag	87
7.6	Bidragsförskott	87
7.6.1	Gällande bestämmelser	87
7.6.1.1	Rätten till bidragsförskott	88
7.6.1.2	Indrivning av obetalda underhållsbidrag	89
7.6.1.3	Eftergift av återkrav	89
7.6.2	Övervägande och förslag	90
7.7	Inkomstprövade förmåner	91
7.7.1	Gällande bestämmelser.....	91
7.7.1.1	Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg	91

7.7.1.2	Inkomstprövad änkepension enligt äldre lag (övergångsankor)	93
7.7.1.3	Ordförandebeslut	93
7.7.2	Överväganden och förslag	94
8	Kostnadsberäkningar och tidpunkt för genomförande	99
9	Specialmotivering	101
9.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	101
9.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring	107
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension	107
9.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott	108
9.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring	108
9.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	109
9.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag	109
10	Reservationer och särskilda yttranden	111
 Bilagor		
Bilaga 1	RFV/FKF-utredningen	117
Bilaga 2	Beräkning av antal ärenden för beslut i socialförsäkringsnämnderna	127

FÖRKORTNINGAR

ADB	Automatisk databehandling
AFL	Lagen om allmän försäkring
ATP	Allmän tilläggspension
BDFL	Lagen om bidragsförskott
DPL	Lagen om delpensionsförsäkring (1975:380)
FKF	Försäkringskassaförbundet
FRU	Förvaltningsrättsutredningen
HKL	Lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension
HT	Hustrutillägg
JO	Justitieombudsmannen
KBT	Kommunalt bostadstillägg
LAF	Lagen om arbetsskadeförsäkring
LSP	Lagen om statligt personskadeskydd
NDPL	Lagen om delpensionsförsäkring (1979:84)
prop	Proposition
RFFS	Riksförsäkringsverkets författningssamling
RFV	Riksförsäkringsverket
rskr	Riksdagsskrivelse
SfU	Socialförsäkringsutskottets betänkande
SOU	Statens offentliga utredningar

SAMMANFATTNING AV UTREDNINGENS FÖRSLAG

I proposition 1982/83:127 om vissa administrativa frågor inom den allmänna försäkringen m m framhålls vikten av en väl fungerande förtroendemannamedverkan i försäkringskassornas verksamhet.

Utredningen föreslår att de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna ersätts med ett förtroendemannaorgan - socialförsäkringsnämnden.

Utredningen föreslår att socialförsäkringsnämnden skall fatta första beslutet i vissa specificerade typer av ärenden, som har det gemensamt att de har betydande inslag av skälighetsbedömning och att utgången har stor betydelse för den försäkrade ur trygghets- och försörjningssynpunkt. De flesta av dessa ärenden är sådana som pensionsdelegationen f n fattar beslut i.

Vidare skall socialförsäkringsnämnden i princip ompröva beslut i alla typer av ärenden inom socialförsäkringsområdet där tjänsteman har fattat första beslutet och en försäkrad begär omprövning av det. Ärenden där förmånen, som är föremål för prövning, understiger 2 500 kronor skall dock även i fortsättningen prövas av tjänstemän.

Utredningen föreslår vidare att socialförsäkringsnämnden skall föra en regelbunden övergripande diskussion om rehabiliteringsverksamheten inom sitt område.

Utredningen föreslår dessutom en generell möjlighet för tjänstemän - som har det slutliga ansvaret för beslutet i ett ärende - att hänskjuta enstaka ärenden av principiell natur till förtroendevalda för beslut. Denna regel är tänkt för såväl det första beslutet som ett eventuellt omprövningsbeslut.

Utredningen föreslår vidare att socialförsäkringsnämnden inte skall kunna ompröva sina egna beslut. Den som är missnöjd med nämndens beslut får anföra besvär direkt till försäkringsrätt. Socialförsäkringsnämnden bör dock även i fortsättningen kunna ändra egna uppenbart felaktiga beslut (20 kap 10 a § AFL).

Utredningen beräknar att totalt ca 150 socialförsäkringsnämnder behöver inrättas. Varje försäkringskassa bör ha så många socialförsäkringsnämnder, som är lämpligt med hänsyn till kassans storlek och ärendemängd. Varje nämnd bör ansvara för viss del av en försäkringskassas geografiska område.

Utredningen föreslår att en socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Ordföranden bör förordnas av regeringen, tre ledamöter bör utses av landstinget - i förekommande fall kommunfullmäktige - och tre ledamöter utses av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens parter. Nämnden bör inom sig utse vice ordförande. För alla ledamöter utom ordföranden bör suppleanter utses.

Kostnaden för socialförsäkringsnämnderna beräknas till ca 30 milj kronor, dvs i stort sett samma kostnad som för de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna.

Utredningen föreslår att den nya förtroendemannaaorganisationen införs fr o m den 1 juli 1986.

LAGFÖRSLAG

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att 18 kap. 24 § skall upphöra att gälla,

dels att 18 kap. 6 §, 20-23 §§ och 25-26 §§ samt 20 kap. 2 a § och 10-11 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

18 kap.

6 §

I allmän försäkringskassa skola finnas styrelse, en eller flera pensionsdelegationer samt försäkringsnämnder enligt vad nedan stadgas. I den mån ej annat föreskrives tillkommer det styrelsen att besluta i angelägenheter, med vilka kassan har att taga befattning.

I en allmän försäkringskassa skall finnas en styrelse och det antal socialförsäkringsnämnder som regeringen bestämmer. Minst en socialförsäkringsnämnd skall finnas i varje kassa. Om inte annat föreskrivs tillkommer det styrelsen att besluta i angelägenheter, som kassan har att befatta sig med.

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

Nuvarande lydelse

Stadgar för allmän försäkringskassa skola, på förslag av kassan, fastställas och registreras av riksförsäkringsverket. Stadgarna skola angiva var kassans styrelse skall hava sitt säte och hur kassans värde- och övriga säkerhetshandlingar skola förvaras.

Föreslagen lydelse

Stadgar för allmän försäkringskassa skall, på förslag av kassan, fastställas och registreras av riksförsäkringsverket. Stadgarna skall ange var kassans styrelse skall ha sitt säte och hur kassans värde- och övriga säkerhetshandlingar skall förvaras.

20 §

Frågor om förtidspension, med undantag av ärenden som avses i 7 kap. 1 § andra stycket, samt om handikappersättning och vårdbidrag avgörs i allmän försäkringskassa av en pensionsdelegation, som består av åtta ledamöter. Dessa är ordföranden i kassans styrelse, som också är ordförande i delegationen, vice ordföranden i kassans styrelse, två av riksförsäkringsverket utsedda läkare, två av riksförsäkringsverket utsedda ledamöter som skall ha särskild erfarenhet av arbetsförhållanden och två av landstinget valda ledamöter. Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun, skall två ledamöter väljas av kommunfullmäktige i stället för av landstinget. När det finns skäl till det får regeringen utse särskild ordförande och vice ordförande i en pensionsdelegation.

En socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Av dessa utses en ledamot, som skall vara nämndens ordförande, av regeringen. Av de övriga ledamöterna utses tre av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens parter och tre av landstinget. Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun skall tre ledamöter utses av kommunfullmäktige i stället för av landstinget. Nämnden utser inom sig vilken ledamot som skall vara vice ordförande.

Nuvarande lydelse

För var och en av de av riks-försäkringsverket utsedda ledamöterna skall en suppleant utses. Regeringen får föreskriva att två suppleanter skall utses för var och en av de läkare, som har utsetts av riksförsäkringsverket. För de ledamöter som har valts av landstinget eller kommunfullmäktige skall lika många suppleanter väljas.

Bestämmelserna i 7 § fjärde stycket om val av ledamöter eller suppleanter i styrelse för allmän försäkringskassa skall tillämpas vid landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter i pensionsdelegation.

I allmän försäkringskassa får med regeringens medgivande finnas flera pensionsdelegationer.

Föreslagen lydelse

För var och en av de av riks-försäkringsverket utsedda ledamöterna skall en suppleant utses. För de ledamöter som har valts av landstinget eller kommunfullmäktige skall lika många suppleanter väljas.

Bestämmelserna i 7 § fjärde stycket om val av ledamöter eller suppleanter i styrelse för allmän försäkringskassa skall tillämpas vid landstingets och kommunfullmäktiges val av ledamöter eller suppleanter i socialförsäkringsnämnden.

Socialförsäkringsnämnden skall avgöra ärenden om rätt till

1. förtidspension till försäkrad som inte fyllt 60 år vid den tidpunkt från och med vilken pensionen tidigast kan utges,

2. handikappersättning och

3. vårdbidrag.

Nuvarande lydelse

Pensionsdelegation är beslutför då minst fyra ledamöter äro närvarande. I delegationens sammanträden men ej i dess beslut äga den allmänna försäkringskassans direktör samt en företrädare för länsarbetsnämnden deltaga.

I övrigt skall vad i 8-10 §§ är stadgat med avseende på styrelse äga motsvarande tillämpning med avseende på pensionsdelegation. Har föredraganden från beslutet avvikande mening skall denna antecknas till protokollet.

Ärende avgöres i pensionsdelegation efter föredragning av föredragande för pensionsärenden.

Föreslagen lydelse

Socialförsäkringsnämnden skall även avgöra de ärenden om försäkring enligt denna lag som tjänsteman hos försäkringskassan hänskjuter till nämnden för prövning.

21 §

En socialförsäkringsnämnd är beslutför då minst fyra ledamöter är närvarande. I nämndens sammanträden men inte i dess beslut har den allmänna försäkringskassans direktör rätt att delta.

I övrigt skall vad i 8-10 §§ föreskrivs med avseende på styrelse ha motsvarande tillämpning med avseende på socialförsäkringsnämnd. Har föredraganden från beslutet avvikande mening skall denna antecknas till protokollet.

22 §

Ärende avgörs i socialförsäkringsnämnd efter föredragning av tjänsteman hos den allmänna försäkringskassan.

Nuvarande lydelse

I ärende, som handlägges av pensionsdelegation, må envar som saken rör eller som eljest antages kunna lämna upplysningar av betydelse höras.

Begär den saken rör att bliva muntligen hörd inför pensionsdelegation, skall hans begäran villfaras, om ej särskilda skäl däremot äro.

I allmän försäkringskassa prövas i den utsträckning varom stadgas i särskild författning frågor rörande folkpension av försäkringsnämnder. Nämnderna skola även tillhandagå kassans styrelse, pensionsdelegation och lokalkontor med råd och upplysningar angående lokala angelägenheter.

Försäkringsnämnd skall finnas för varje kommun. Med riksförsäkringsverkets medgivande må dock försäkringsnämnds verksamhetsområde omfatta flera kommuner eller del av kommun.

Föreslagen lydelse

I ärende, som handläggs av socialförsäkringsnämnd, får nämnden höra den som saken rör eller som eljest antas kunna lämna upplysningar av betydelse.

Begär den som saken rör att bli muntligen hörd inför socialförsäkringsnämnden, skall nämnden höra honom, om inte särskilda skäl talat mot det.

23 §

Socialförsäkringsnämnd skall tillhandagå den allmänna försäkringskassans styrelse och lokalkontor med råd och upplysningar.

Nuvarande lydelse

Arvode och annan ersättning till ledamot av styrelse och pensionsdelegation fastställas av regeringen.

Arvode och annan ersättning till ledamot av försäkringsnämnd, till revisor och till så-
dan ställföreträdare för styrelse som omförmäles i 18 § för-
sta stycket fastställas av riks-
försäkringsverket.

Arvode och annan ersättning som avses i denna paragraf ut-
givas av den allmänna försäk-
ringskassan.

Vad i detta kapitel är stadgat
om ledamot av styrelse, pen-
sionsdelegation eller försäk-
ringsnämnd samt om revisor
skall i tillämpliga delar gälla
beträffande suppleant.

Har suppleant för styrelseledamot deltagit i behandlingen av fråga rörande rättshandling gentemot tredje man, är den omständigheten att förutsättningar för hans inträde i styrelseledamots ställe saknades, utan verkan mot tredje man, om denne ej insåg eller bort inse nämnda förhållande.

Föreslagen lydelse

25 §

Arvode och annan ersättning till ledamot av styrelse och socialförsäkringsnämnd fastställs av regeringen.

Arvode och annan ersättning till revisor och till sådan ställföreträdare för styrelse som nämns i 18 § första stycket fastställs av riksförsäkringsverket.

Arvode och annan ersättning som avses i denna paragraf ut-
ges av den allmänna försäk-
ringskassan.

26 §

Vad i detta kapitel föreskrivs
om ledamot av styrelse och so-
cialförsäkringsnämnd samt om
revisor skall i tillämpliga delar
gälla beträffande suppleant.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

20 kap

2 a §²

Om det inte utan betydande dröjsmål kan avgöras om rätt till ersättning föreligger enligt denna lag, men det finns sannolika skäl för att sådan rätt föreligger, skall försäkringskassan besluta att ersättning skall betalas ut med ett skäligt belopp om detta är av väsentlig betydelse för den försäkrade. Detsamma gäller om det står klart att rätt till ersättning föreligger men ersättningens belopp inte kan bestämmas utan betydande dröjsmål. För sådan ersättning får föreskrivas särskilda villkor.

Om det senare bestäms att ersättning inte skall utges eller skall utges med lägre belopp är den försäkrade inte skyldig att betala tillbaka utbetalad ersättning i andra fall än som anges i 4 §.

Finns det sannolika skäl att dra in eller minska en ersättning, kan försäkringskassan besluta att ersättningen skall hållas inne eller utges med lägre belopp till dess slutligt beslut fattas.

I ärenden som skall avgöras av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd får beslut enligt första och tredje styckena fattas av föredraganden eller av någon annan tjänsteman i försäkringskassan, om delegationen eller nämnden gett ett sådant bemyndigande.

I ärenden som skall avgöras av socialförsäkringsnämnd får beslut enligt första och tredje styckena fattas av tjänsteman i försäkringskassan, om nämnden gett ett sådant bemyndigande.

² Senaste lydelse 1983:191.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

10 §

Beslut av en allmän försäkringskassa i ärenden om försäkring enligt denna lag skall omprövas av kassan, om det begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 10 a §.

Beslut som har fattats av tjänsteman hos en allmän försäkringskassa i ärenden om försäkring enligt denna lag, skall omprövas av kassan om det begärs av en enskild som beslutet angår och beslutet inte har meddelats med stöd av 10 a §. Omprövningen skall göras av socialförsäkringsnämnd. Om värdet av den förmån som är under prövning understiger 2 500 kronor skall dock omprövningen göras av tjänsteman. Nämnden skall göra omprövningen om tjänsteman hos kassan hänskjuter ärendet till nämnden för sådan prövning.

Vid omprövningen får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel.

Om omprövning begärs av ett beslut och riksförsäkringsverket anför besvär över samma beslut, skall försäkringskassan sända över ärendet till försäkringsrätten utan föregående omprövning. Begäran om omprövning skall därvid i försäkringsrätten anses som en besvärslaga.

10 a §

Även om begäran om omprövning inte har framställts, skall försäkringskassan ändra ett beslut i ett ärende om försäkring

Försäkringskassan skall ändra ett beslut i ett ärende om försäkring enligt denna lag, som har fattats av kassan och inte

Nuvarande lydelse

enligt denna lag, som har fattats av kassan och ej har prövats av försäkringsrätten,

1. om beslutet på grund av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet,

2. om beslutet har blivit oriktigt på grund av att det har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag,

3. om beslutet har blivit oriktigt på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Ändring behöver inte göras om oriktigheten är av ringa betydelse.

Ett beslut får ej ändras till den försäkrades nackdel såvitt gäller förmån som har förfallit till betalning och ej heller i annat fall om det finns synnerliga skäl mot det.

Föreslagen lydelse

har prövats av försäkringsrätten,

1. om beslutet på grund av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende innehåller uppenbar oriktighet,

2. om beslutet har blivit oriktigt på grund av att det har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag,

3. om beslutet har blivit oriktigt på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Om det oriktiga beslutet har fattats av tjänsteman skall ändringen göras även om begäran om omprövning inte har framställts enligt 10 §. Ändring behöver inte göras om oriktigheten är av ringa betydelse.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

En fråga om ändring enligt denna paragraf får ej tagas upp sedan mer än två år förflutit från den dag då beslutet meddelades. Ändring får dock ske även efter utgången av denna tid, om det först därefter har kommit fram att beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller om det finns andra synnerliga skäl.

11 §

Beslut av allmän försäkringskassa eller riksförsäkringsverket i ärenden om försäkring enligt denna lag får överklagas hos försäkringsrätten genom besvär. Försäkringskassans beslut får dock inte överklagas av en enskild innan kassan har omprövat sitt beslut enligt 10 §. Besvär som anförs av en enskild innan beslutet har omprövats skall anses som en begäran om omprövning enligt nämnda paragraf.

Beslut av en allmän försäkringskassa eller riksförsäkringsverket i ärenden om försäkring enligt denna lag får överklagas hos försäkringsrätten genom besvär. Ett beslut som har fattats av en tjänsteman hos försäkringskassan får dock inte överklagas av en enskild innan kassan har omprövat beslutet enligt 10 §. Besvär som anförs av en enskild innan omprövning har gjorts av ett beslut av tjänsteman skall anses som en begäran om omprövning enligt nämnda paragraf.

Att försäkringsrättens beslut överklagas genom besvär hos försäkringsöverdomstolen framgår av förvaltningsprocesslagen (1971:291).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986. I fråga om omprövning av beslut som har meddelats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser. Omprövning av beslut som har fattats av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd före ikraftträdandet skall dock göras av socialförsäkringsnämnd.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 32 § lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring skall ha nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 §¹

Fråga rörande änkepension i anledning av dödsfall, som inträffat före den 1 juli 1960, eller om bidrag som avses i 15 eller 19 § skall i allmän försäkringskassa prövas av den försäkringsnämnd, inom vars verksamhetsområde den till pensionen eller bidraget berättigade senast blivit mantalskriven.

Vid omräkning av förmånsbeloppen för änkepensioner till följd av ändrade förhållanden gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 6 och 10 §§ lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Fråga rörande änkepension i anledning av dödsfall, som inträffat före den 1 juli 1960, skall prövas av den allmänna försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde den till pensionen berättigade senast blivit mantalskriven.

Vid omräkning av förmånsbeloppen för änkepensioner till följd av ändrade förhållanden gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 6 § lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

¹ Senaste lydelse 1982:233.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

Härigenom föreskrivs att 10 § lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §²

Frågor om förmåner enligt denna lag skall i den allmänna försäkringskassan prövas av den försäkringsnämnd, inom vars verksamhetsområde den pensionsberättigade är mantalsskriven. Detta gäller dock inte inverkan på förmånerna av sådana inkomster som avses i 6 § andra stycket.

Frågor om förmåner enligt denna lag skall i den allmänna försäkringskassan prövas av socialförsäkringsnämnd i den omfattning regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, riksförsäkringsverket bestämmer.

Bestämmelserna i 18 kap. 20 § femte stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Socialförsäkringsnämnden får inte pröva inverkan på förmåner av sådana inkomster som avses i 6 § andra stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

¹ Lagen omtryckt 1976:1014.

² Senaste lydelse 1982:232.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1964:143) om bidragsförskott¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §²

Bestämmelserna i 17 kap. 1 § första stycket och 20 kap. 10-13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om sammanträffande av förmåner, ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Ärende enligt 18 § skall i försäkringskassa avgöras av socialförsäkringsnämnd.

Bestämmelserna i 18 kap. 20 § femte stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring samt bestämmelserna i 17 kap. 1 § första stycket och 20 kap. 10-13 §§ samma lag om sammanträffande av förmåner, ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Beslut av allmän försäkringskassa eller försäkringsrätt länder till omedelbar efterrättelse om ej annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

¹ Lagen omtryckt 1976:277.

² Senaste lydelse 1983:194.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

17 §

Ärende om delpension skall i försäkringskassa avgöras av pensionsdelegation enligt 18 kap. 20-22 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring

Ärende om delpension skall i försäkringskassa avgöras av socialförsäkringsnämnd enligt 18 kap. 20-22 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring

1. om 8 § skall tillämpas,
2. om ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller
3. om tjänsteman hos försäkringskassan finner skäl föreliggande mot bifall till pensionsansökan.

1. om sökanden efter arbetstidsminskningen inte förvärvsarbetar enbart som anställd eller

2. om ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet.

Första stycket gäller ej i den mån pensionsansökan skall avslås på grund av att sökanden

Bestämmelserna i 18 kap. 20 § femte stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

1. inte uppfyller föreskrivna villkor om viss ålder, tio års pensionsgrundande inkomst för tilläggspension eller bosättning i Sverige,

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

2. uppbär allmän förtids- eller
ålderspension för tid som ansö-
kan avser eller

3. ansöker om delpension för
längre tid tillbaka än som får
beviljas.

När pensionsdelegation avgör
ärende enligt denna lag skall i
stället för två av riksförsäk-
ringsverket utsedda läkare ingå
två av arbetsmarknadsstyrelsen
utsedda ledamöter. Av dessa
skall den ene representera
länsarbetsnämnden och den
andre ha särskild erfarenhet av
ärenden om arbetslöshetsför-
säkring och utses efter förslag
av de erkända arbetslöshets-
kassornas samorganisation.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 4 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap

4 §

Ärende angående livränta till den försäkrade och i annat ärende uppkommen fråga huruvida den försäkrade har ådragit sig arbetsskada till följd av annat än olycksfall skall i försäkringskassa avgöras av pensionsdelegation.

Ärende angående livränta till den försäkrade och i annat ärende uppkommen fråga huruvida den försäkrade har ådragit sig arbetsskada till följd av annat än olycksfall skall i försäkringskassa avgöras av socialförsäkringsnämnd.

Bestämmelserna i 18 kap. 20 § femte stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

¹ Lagen omtryckt 1977:264.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrivs att 15 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §²

Bestämmelserna i 20 kap. 10-13 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring om ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Bestämmelserna i 18 kap. 20 § femte stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring samt bestämmelserna i 20 kap. 10-13 §§ samma lag om ändring av beslut samt talan mot allmän försäkringskassas och försäkringsrätts beslut, har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1986.

¹ Lagen omtryckt 1973:449.

² Senaste lydelse 1978:34.

1 UTREDNINGSUPPDRAGET

1.1 Propositionen 1982/83:127

I proposition 1982/83:127 om vissa administrativa frågor inom den allmänna försäkringen m m framhålls vikten av en väl fungerande förtroendemannamedverkan i försäkringskassornas verksamhet. Denna medverkan bör riktas in på sådana områden av försäkringen att den får ett meningsfullt innehåll. I propositionen konstateras att det finns en omfattande medverkan av förtroendevalda i beslutsprocessen inom pensions- och arbetsskadeområdena. I samband härmed framhålls att det kan finnas anledning att överväga möjligheterna till ökad förtroendemannamedverkan bl a inom sjukförsäkringsområdet och vid det omprövningsförfarande som införts inom den allmänna försäkringen fr o m den 1 april 1982.

1.2 Direktiven

Efter regeringens bemyndigande den 1 december 1983 tillkallade chefen för socialdepartementet en arbetsgrupp för att slutföra det utredningsarbete om ökad medverkan av förtroendevalda vid beslut av försäkringskassa, som bedrivits gemensamt av riksförsäkringsverket och Försäkringskassaförbundet. Arbetsgruppen har antagit namnet Utredningen om förtroendevalda i försäkringskassorna.

Enligt direktiven skall arbetet främst avse överväganden om medverkan av förtroendevalda vid omprövning av vissa ärendetyper inom bl a sjukförsäkringsområdet samt vid beslut om vissa åtgärder vid långa sjukfall m m. Arbetsgruppen skall även se över befintliga förtroendemannaanordningar och då särskilt överväga möjligheterna att ersätta nuvarande försäkringsnämnder med ett mindre antal beslutsorgan.

Förändringarna skall kunna genomföras inom befintliga resursramar för ändamålet hos försäkringskassorna.

1.3 Tidigare utredningar m m

Vid kongressen i Jönköping 1974 beslöt Försäkringskassoförbundet att frågan om ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna skulle utredas. En utredning tillsattes som i december 1975 överlämnade sin rapport "De förtroendevalda i försäkringskassorna" till styrelsen.

Försäkringskassoförbundet överlämnade år 1976 rapporten till regeringen och begärde att en utredning skulle tillsättas med uppgift att bl a föreslå lagändringar för att vidga förtroendemannainflytandet i försäkringskassorna.

Vidare överlämnade Försäkringskassoförbundet rapporten till riksförsäkringsverket med begäran om en gemensam utredning. Förbundets framställning resulterade i den för riksförsäkringsverket och Försäkringskassoförbundet gemensamma RFV/FKF-utredningen. Denna lade i maj 1980 fram ett förslag om bl a förtroendevaldas medverkan i försäkringskassorna liksom om organisationen av denna medverkan. Förslaget behandlades och godkändes i princip av förbundets kongress samma år.

Kongressen ansåg dock att det var motiverat med en viss ytterligare översyn av de olika ärendetyper som föreslogs lämpliga för förtroendemannamedverkan. I detta syfte tillsatte RFV/FKF-utredningen en gemensam arbetsgrupp med uppgift att göra en sådan ytterligare översyn. Arbetsgruppens förslag, som RFV/FKF-utredningen ställde sig bakom, redovisades i januari 1982.

Utredningsmaterialet lämnades över till socialdepartementet i december 1983 för att ingå i underlaget för fortsatta överväganden i frågan. Materialet har därefter lämnats över till Utredningen om förtroendevalda i försäkringskassorna.

En sammanfattning av RFV/FKF-utredningens förslag redovisas i bilaga 1.

1.4 Till utredningen överlämnat material

Socialdepartementet har i april 1984 överlämnat den tidigare nämnda RFV/FKF-utredningens material om ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna.

Genom beslut den 28 juni 1984 har regeringen överlämnat tre motioner (1983/84:491, 976 och 1601) beträffande förtroendevalda i de allmänna försäkringskassornas verksamhet (SfU 1983/84:17, rskr nr 1983/84:185).

I skrivelse den 26 september 1984 har Försäkringskassförbundet överlämnat en vid förbundsmötet 1984 behandlad motion angående beslutsordningen i pensionsdelegationer.

Genom beslut den 15 november 1984 har regeringen överlämnat - i berörda delar - riksförsäkringsverkets rapport Omprövning och besvär.

Riksdagens ombudsmän - JO - har i augusti 1984 och februari 1985 genom att översända kopia av protokoll 1984-06-04--07 resp 1984-10-29--11-01 bringat sin inställning, att delegationsärenden borde undantas från omprövning, till utredningens kännedom.

Arbetsskadeutredningen har överlämnat vissa promemorior rörande utredning och beslutsförfarande i arbetsskadeärenden.

Till utredningen har vidare inkommit skrivelser från förtroendevalda och tjänstemän hos försäkringskassorna. I huvudsak har skrivelserna innehållit synpunkter på försäkringsnämndernas funktion och läkarnas deltagande i pensionsdelegationernas beslut.

- I NUVARANDE FÖRHÅLLANDEN
- 2 DE ALLMÄNNA FÖRSÄKRINGSKASSORNA

2.1 Allmän översikt

Enligt 18 kap 1 § lagen om allmän försäkring (AFL) skall det finnas en allmän försäkringskassa för varje landstingskommun och för varje kommun som inte tillhör landstingskommun. Det finns 26 allmänna försäkringskassor. Tre av dessa, nämligen Göteborgs allmänna försäkringskassa, Malmö allmänna försäkringskassa och Gotlands läns allmänna försäkringskassa, omfattar endast en kommun.

I varje försäkringskassa skall det enligt 18 kap 6 § AFL finnas en styrelse och en eller flera pensionsdelegationer. Vidare skall det i princip finnas en försäkringsnämnd för varje kommun inom kassans verksamhetsområde.

Inom varje försäkringskassa finns ett centralkontor och ett flertal lokalkontor, minst ett kontor i varje kommun. Till lokalkontoren kan vara knutna s k filialexpeditioner. I januari 1985 fanns det totalt i landet 454 lokalkontor och 37 filialexpeditioner.

I varje försäkringskassa skall det enligt 18 kap 12 § AFL finnas en direktör, som skall leda arbetet inom kassan i enlighet med de anvisningar som lämnas av kassans styrelse. Vidare skall det finnas en eller flera förtroendeläkare och förtroendetandläkare. Dessa skall biträda kassan i frågor som kräver medicinsk eller odontologisk sakkunskap samt verka för ett gott samarbete mellan kassan och de läkare och tandläkare som är verksamma inom kassans område. Därutöver skall det finnas personal i mån av behov och tillgång på medel. F n finns det hos försäkringskassorna ca 19 000 anställda, motsvarande ca 15 000 årsarbetare.

2.2 Uppgifter

När det gäller försäkringsärenden sker merparten av handläggningen på **lokalkontoren**. Här handläggs de talrika ärendena om sjukpenning, reskostnadsersättning och föräldrapenning. Vidare handläggs ärenden om bidragsförskott, barnbidrag, kontant arbetsmarknadsstöd, vissa studieförmåner, värnpliktsförmåner, utbildningsbidrag till deltagare i arbetsmarknadsutbildning samt inkomstprövade pensionsförmåner och bostadsbidrag. Dessutom bereds förtidspensionsärendena på lokalkontoren.

Centralkontoren svarar för ledning och uppföljning av lokalkontorens verksamhet samt för en viss ärendehandläggning. Här handläggs flertalet pensionsärenden, inklusive delpensionsärenden, handikappersättning, vårdbidrag, arbetsskade- och yrkesskadeärenden samt ärenden om sjukvårdsförmåner avseende ersättning för läkarvård, tandvård m m. Vidare handlägger centralkontoret vissa frågor rörande barnbidrag och bidragsförskott.

När det gäller handläggning och beslut kan de försäkrings- och bidragsärenden som förekommer i en försäkringskassa delas upp i tre kategorier nämligen ärenden som handläggs och även beslutas av tjänstemän, ärenden som beslutas av pensionsdelegation och ärenden som beslutas av försäkringsnämnd.

Tjänstemän handlägger samtliga ärenden och fattar även beslut i det stora flertalet ärenden. Det gäller sjuk- och föräldraförsäkringsärenden, vissa arbetsskade- och yrkesskadeersättningar på grund av olycksfall, barnbidrags- och bidragsförskottsärenden, ärenden rörande kontant arbetsmarknadsstöd, vuxenstudieförmåner och utbildningsbidrag till deltagare i arbetsmarknadsutbildning. Tjänstemän fattar också beslut i vissa pensionsärenden såsom ålderspension, familjepension, barntillägg, pensionstillskott, förtidspension till äldre försäkrade på enbart arbetsmarknadsmässiga grunder samt de flesta delpensionsärendena.

Pensionsdelegationerna är knutna till centralkontoren och beslutar i ärenden om förtidspension, handikappersättning, vårdbidrag, arbetsskadeersättning samt i vissa delpensionsärenden.

Försäkringsnämnderna är i regel knutna till lokalkontoren och beslutar om inkomstprövade förmåner, främst hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension. Dessutom skall försäkringsnämnderna lämna råd och upplysningar till kassans styrelse, pensionsdelegationer och lokalkontor om lokala angelägenheter.

Uppgifterna för pensionsdelegation resp försäkringsnämnd redovisas närmare i avsnitten 2.4 och 2.5.

2.3 Styrelsen

Styrelsen för en försäkringskassa består av ordförande och vice ordförande som utses av regeringen samt fyra (i styrelsen för Stockholms läns allmänna försäkringskassa sex) ledamöter som utses av landstinget eller, om kassans verksamhetsområde utgörs av kommun, av kommunfullmäktige. Dessutom får två personalföreträdare delta i styrelsearbetet. Dessa är ledamöter i styrelsen i den omfattning som framgår av särskilda bestämmelser. Försäkringskassans direktör är inte ledamot i styrelsen men har rätt att delta i dess sammanträden.

Styrelsen skall enligt 18 kap 6 § AFL besluta i kassans angelägenheter i den mån inte annat föreskrivs. Detta innebär att styrelsen ansvarar för all verksamhet inom kassans verksamhetsområde - både när det gäller försäkringen och administrationen - som inte beslutas i pensionsdelegationerna eller försäkringsnämnderna.

I praktiken behandlar styrelsen huvudsakligen administrativa ärenden som gäller budgetfrågor, organisatoriska frågor samt personal- och lokalfrågor. Vidare beslutar styrelsen i remissyttranden m m. Däremot behandlas sällan enskilda försäkringsärenden i styrelsen.

2.4 Pensionsdelegationerna

Pensionsdelegationerna beslutar i enskilda ärenden som gäller rätten till sjukbidrag och förtidspension - utom till äldre försäkrade på enbart arbetsmarknadsmässiga grunder - samt handikappersättning och vårdbidrag. Detsamma gäller livränteärenden och ärenden om arbetssjukdom

enligt lagen om arbetsskadeförsäkring och lagen om statligt personskadeskydd. Vissa frågor om delpension skall också prövas av pensionsdelegation.

En pensionsdelegation består av åtta ledamöter. Ordförande och vice ordförande förordnas av regeringen. Av övriga ledamöter förordnar riksförsäkringsverket två läkare och två ledamöter som skall ha särskild erfarenhet av arbetsförhållanden. Två ledamöter utses av landstinget eller, om kassans verksamhetsområde utgörs av kommun, av kommunfullmäktige. I delpensionsärenden ersätts de båda läkarna av två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter.

Pensionsdelegationen sammanträder så ofta det behövs med hänsyn till ärendenas antal och angelägenhetsgrad. I allmänhet hålls ca två sammanträden per månad.

Antalet pensionsdelegationer i varje försäkringskassa bestäms av regeringen med hänsyn till ärendebelastningen. I januari 1985 fanns det totalt 83 pensionsdelegationer inrättade. Antalet för varje kassa varierar från en delegation i några kassor (Gotlands, Blekinge och Jämtlands läns kassor) till 16 delegationer i Stockholmskassan.

2.5 Försäkringsnämnderna

Ärenden om inkomstprövade förmåner, dvs hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension samt änkepension med anledning av dödsfall, som har inträffat före den 1 juli 1960, skall prövas av försäkringsnämnd. Dessutom skall nämnden ge råd och upplysningar angående lokala angelägenheter till kassans styrelse, pensionsdelegation och lokalkontor.

Försäkringsnämnd består av minst fem och högst sju av respektive kommun utsedda ledamöter. Om nämndens verksamhetsområden består av flera kommuner bestämmer riksförsäkringsverket antalet ledamöter och hur många som skall utses av varje kommun. För ledamöterna väljs lika många suppleanter. Nämnden utser inom sig ordförande och vice ordförande.

Försäkringsnämnd sammanträder så ofta det erfordras med hänsyn till ärendenas antal och angelägenhetsgrad. Ärende bör enligt gällande arbetsinstruktioner alltid handläggas av försäkringsnämnden så snart det kan ske och senast inom tre veckor från det ärendet kom in till kassan.

Beslutanderätten får i vissa ärenden utövas av försäkringsnämndens ordförande. Huvudparten av de ärenden som skall beslutas av nämnd avgörs på detta sätt. Föredragning för ordföranden vid ordförandebesluten skall ske minst en gång per vecka och även de veckor försäkringsnämnden sammanträder.

I januari 1985 fanns det totalt 288 försäkringsnämnder inrättade.

2.6 Bakgrund till inrättandet av de nuvarande pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna

Pensionsdelegationerna kom till 1962 i samband med att de tidigare allmänna sjukförsäkringskassorna omvandlades till allmänna försäkringskassor.

Bakgrunden till inrättandet av särskilda pensionsdelegationer var en önskan att genom en decentralisering av invalidpensionsprövningen från dåvarande pensionsstyrelsen till centralsjukförsäkringskassorna (numera försäkringskassornas centralkontor) skapa ett nära samband mellan invalidpensionsprövningen och sjukförsäkringen och då särskilt rehabiliteringsverksamheten. Pensionsdelegationerna skulle besluta i ärenden om invalidpension (senare förtidspension), invaliditetstillägg och invaliditetsersättning.

Eftersom rätten till invalidpension prövades med utgångspunkt från en uppskattning av den försäkrades kvarstående arbetsförmåga fordrades medicinsk sakkunskap. Denna sakkunskap skulle de i delegationen ingående läkarna stå för. Att representanter för befolkningen inom verksamhetsområdet borde delta i avgörandena bedömdes naturligt och motiverades även av erfarenheterna från den tidigare kommunala pensionsnämndsorganisationen.

Även försäkringsnämnderna inrättades 1962. Motiven till att inrätta dessa var dock av annan art än de som föranledde tillkomsten av särskilda pensionsdelegationer. Genom inrättandet av allmänna försäkringskassor med central- och lokalkontor avvecklades de tidigare lokalsjukkassorna helt som självständiga organ inom sjukförsäkringen. Lokalsjukkassornas ombudsmöten och styrelser slopades. Det bedömdes angeläget att förändringarna inte skulle leda till någon försämrad service för allmänheten eller till att det folkliga inslaget i sjukkassee verksamheten skulle försvinna. Vidare finansierades de inkomstprövade pensionsförmåner i betydande grad med kommunala medel och dessa ärenden borde därför avgöras med kommunal medverkan. Dessa båda skäl motiverade inrättandet av försäkringsnämnderna, som i princip skulle finnas för varje kommun.

3 RIKSFÖRSÄKRINGSVERKET

Riksförsäkringsverket är central förvaltningsmyndighet för den allmänna försäkringen - dvs sjukförsäkring med föräldraförsäkring och tandvårdsförsäkring, folkpensionering, tilläggs-pensionering - samt delpensionsförsäkring och arbetsskadeförsäkring, allmänna barnbidrag och bidragsförskott. Verket är också central förvaltningsmyndighet för frågor som rör utbetalning av studiestöd vid vuxenutbildning, utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och dagpenning till vissa värnpliktiga.

Som central förvaltnings- och tillsynsmyndighet ankommer det på riksförsäkringsverket att under regeringen svara för den centrala ledningen av den allmänna försäkringen och övriga trygghetsanordningar inom verkets ämbetsområde. Verksamheten inriktas på centrala lednings- och tillsynsfunktioner för bevakning av att statsmakernas beslut och intentioner uppfylls. Väsentliga insatser avser tillsynen av att ersättningsregler m m tillämpas likformigt och rättvist över hela landet, att allmänheten får en så långt möjligt likvärdig service och information oavsett bostadsort samt att en rationell och effektiv resursanvändning säkerställs.

Riksförsäkringsverket fullgör sin lednings- och tillsynsfunktion bl a genom att

- tillsammans med försäkringskassorna utforma gemensamma handlingsprogram för utvecklingen av socialförsäkringen och dess administration
- utforma föreskrifter och rekommendationer angående försäkringens tillämpning

- verka för uppföljning och utvärdering av försäkrings- och bidragssystemen och dess tillämpning
- inträda som part i försäkringsdomstolarna och i allmänna förvaltningsdomstolar
- ansvara för central ledning av den ekonomi-administrativa utvecklingen inom socialförsäkringsadministrationen.

Riksförsäkringsverket har också handläggande uppgifter. Det gäller yrkesskadeärenden och vissa andra ärenden enligt äldre författningar. I verket handläggs vidare ärenden angående debitering och uppbörd av arbetsgivaravgifter som avser tid före år 1985. Riksförsäkringsverket är dessutom redovisningscentral och har ett revisionskontor för ett antal myndigheter och de allmänna försäkringskassorna. De olika socialförsäkringsförmånerna utbetalas i huvudsak genom den för socialförsäkringen gemensamma ADB-anläggningen i Sundsvall.

Riksförsäkringsverket leds av en styrelse. I denna ingår generaldirektören, som är ordförande, överdirektören samt fem av regeringen förordnade ledamöter jämte två personalföreträdare. Verket är organiserat på fyra avdelningar, nämligen en administrativ avdelning, en tillsynsavdelning, en utvärderingsavdelning samt en ombudsenhet. Vidare finns tre fristående byråer; ADB-centralen, yrkesskadebyrån och avgiftsbyrån samt en försvarssektion och ett revisionskontor.

4.1 Besvärsordningen

Den nuvarande besvärsorganisationen inom socialförsäkringsområdet kom till den 1 januari 1979. Reformen innebar att den besvärsprövning, som tidigare hade utövats av riks-försäkringsverkets besvärsavdelning och av försäkringsrådet, övertogs av tre nybildade försäkringsrätter.

Fr o m den 1 april 1982 ändrades besvärsordningen ytterligare. Ändringen innebar bl a ett utökat omprövningsförfarande hos de allmänna försäkringskassorna.

Den som är missnöjd med försäkringskassans beslut kan begära att kassan omprövar sitt beslut. Omprövningsbeslutet kan överklagas hos försäkringsrätten. Mot försäkringsrättens dom förs talan hos försäkringsöverdomstolen, som är högsta instans i socialförsäkringsärenden.

Det åligger riks-försäkringsverket (ombudsenheten) att bevaka rättspraxis och gå in som part vid försäkringsdomstolarna. Verket har också rätt att överklaga såväl försäkringskassans beslut som försäkringsrättens dom.

4.2 Omprövningsförfarandet

4.2.1 Omprövning av försäkringskassornas beslut

I syfte att minska tillströmningen av ärenden till försäkringsrätterna infördes den 1 april 1982 bl a det utökade omprövningsförfarandet hos de allmänna försäkringskassorna. Detta innebär bl a att om en försäkrad

inte är nöjd med ett beslut som fattats av försäkringskassan kan han begära omprövning av detta hos kassan. Är han inte nöjd med det omprövade beslutet kan han anföra besvär hos försäkringsrätt.

Ett beslut av en försäkringskassa skall enligt 20 kap 10 § AFL omprövas av försäkringskassan, om det begärs av enskild som beslutet angår. Vid omprövning får beslutet inte ändras till den enskildes nackdel. Begäran om omprövning skall ha kommit in inom två månader från den dag då klaganden fick del av beslutet.

Omprövning av beslut skall enligt riks-försäkringsverkets föreskrifter göras av lägst avdelningschef vid centralkontoret. Gäller det beslut som fattats av pensionsdelegation, försäkringsnämnd eller försäkringsnämnds ordförande skall delegationen eller nämnden i sin helhet göra omprövningen. Omprövningen skall normalt vara slutförd inom sex veckor från det omprövning begärdes. Försäkringskassans beslut skall meddelas skriftligt.

4.2.2 Ändring av beslut som innehåller felaktigheter

Försäkringskassan är enligt 20 kap 10 a § AFL skyldig att ändra sitt beslut om kassan får kännedom om att beslutet innehåller en kvalificerad felaktighet och försäkringsrätten inte har prövat beslutet. Är felaktigheten av ringa betydelse, behöver ändring inte göras. De kvalificerade felaktigheterna som avses är att

- beslutet innehåller uppenbar oriktighet på grund av skrivfel, räknefel eller annat sådant förbiseende,
- beslutet har fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag och därigenom blivit oriktigt,
- beslutet har blivit oriktigt på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Ändring får inte göras till den försäkrades nackdel när det gäller förmån som har förfallit till betalning och inte heller i annat fall om det finns synnerliga skäl mot det. Fråga om ändring som här avses får i regel inte tas upp sedan mer än två år förflutit från den dag då beslutet meddelades.

Fråga om ändring av beslut enligt andra och tredje punkten ovan skall enligt föreskrifter av riksförsäkringsverket prövas av tjänsteman, som är överordnad den som tidigare beslutat i ärendet. Har lokalkontorsföreståndare deltagit i det tidigare beslutet, skall fråga om ändring av detta prövas av lägst avdelningschef vid centralkontoret. Har pensionsdelegation, försäkringsnämnd eller försäkringsnämndens ordförande tidigare beslutat i ärendet, skall delegationen eller nämnden i sin helhet göra eventuell ändring enligt ovan.

4.3 Försäkringsrätterna

Det finns tre försäkringsrätter, en för Norra Sverige i Umeå, en för Mellansverige i Handen och en för Södra Sverige i Huskvarna. Varje försäkringsrätt är uppdelad på avdelningar. Rätten är domför med tre domare. I vissa mål är rätten domför med endast en domare.

I försäkringsrätt ingår nämndemän vid prövning av besvär över beslut som i försäkringskassa har avgjorts av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd i dess helhet samt beslut enligt lagen om arbetsskadeförsäkring, lagen om statligt personskadeskydd eller motsvarande äldre bestämmelser. Nämndemännen väljs av landsting eller i förekommande fall kommunfullmäktige.

4.4 Försäkringsöverdomstolen

I försäkringsöverdomstolen finns en president och minst åtta lagfarna domare. I domstolen ingår också minst åtta andra ledamöter som förordnas av regeringen. Domstolen är domför med fem ledamöter. Av dem skall tre vara lagfarna. I vissa mål är domstolen domför med endast tre ledamöter varav två lagfarna. För att försäkringsrätts dom i ett ärende skall prövas av försäkringsöverdomstolen krävs att domstolen meddelat prövningstillstånd. I annat fall står försäkringsrättens dom fast.

Prövningstillstånd meddelas om det finns anledning att ändra det domslut som försäkringsrätten har kommit till, eller om det är av vikt

för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av försäkringsöverdomstolen. Besvär som riksförsäkringsverket anfört hos försäkringsöverdomstolen skall alltid prövas av domstolen.

II ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

5 MEDVERKAN AV FÖRTROENDEVALDA I FÖRSÄKRINGSKASSORNA

5.1 Allmänna motiv

I detta avsnitt redovisar utredningen de allmänna motiven för förtroendemannamedverkan i försäkringskassorna. Särskilda överväganden i enskilda ärendetyper m m redovisas i följande avsnitt.

Ett motiv för förtroendevaldas medverkan i ledningen och i besluten inom försäkringskassorna är att man kan utnyttja de förtroendevaldas praktiska erfarenheter och kunskaper från olika områden som komplement till tjänstemännens kunskaper om försäkringens regler m m. De förtroendevaldas kunskaper beträffande specifika lokala eller regionala förhållanden är också av värde vid bedömningen av enskilda ärenden. Ett ytterligare motiv för förtroendevaldas medverkan i besluten är att öka allmänhetens insyn i verksamheten och beslutsprocessen.

Genom de förtroendevalda skapas en god förankring i olika medborgargrupper, i föreningsliv och i kommunal förvaltning. De har vanligen sina förtroendeuppdrag inom olika samhällssektorer samtidigt. De kan därför sprida ökad kunskap om olika förhållanden eller problem och på så sätt bidra till en ökad samsyn.

Ju mer socialförsäkringen omfattar och ju mer komplicerad försäkringsadministrationen blir desto svårare har allmänheten att överblicka systemet. De förtroendevalda är allmänhetens representanter och genom dessa stärks kontakterna mellan allmänheten och försäkringen. De förtroendevalda kan aktivt bidra till att minska eventuell kritik, mot vad som av den enskilde uppfattas som orättvisor

eller onödig byråkrati, genom att medverka till att sprida information om socialförsäkringens regler så att onödiga missförstånd undviks. De förtroendevalda bör givetvis också fånga upp och kanalisera befogad kritik och framföra synpunkter från allmänheten på försäkringen och kassornas service.

Det fordras ofta samverkande insatser från olika myndighetsområden för att lösa den enskilde individens problem. De förtroendevalda bör delta i detta arbete dels som beslutsfattare dels i policydiskussioner till ledning för tjänstemännen.

I en försäkringskassa skall det finnas en styrelse, en eller flera pensionsdelegationer samt försäkringsnämnder. I den mån inte annat föreskrivs skall styrelsen att besluta i angelägenheter, med vilka kassan har att ta befattning. Styrelsen kan ta upp till prövning alla frågor inom kassans verksamhetsområde som inte skall beslutas av pensionsdelegationen eller försäkringsnämnden eller som regleras genom annan författning.

De förtroendevalda i försäkringskassans styrelse har ansvar både för socialförsäkringen och för de administrativa ledningsfunktionerna. Detta innebär bl a befogenheter att besluta om t ex prioriteringar och policy inom verksamhetsområdet. I pensionsdelegationerna och försäkringsnämnderna deltar de förtroendevalda i beslut om försäkringsförmåner i enskilda fall.

Försäkringskassorna svarar för större delen av samhällets ekonomiska trygghets- och stödåtgärder för medborgarna. Utredningen anser därför att det är viktigt att verksamheten får en bred förankring genom att förtroendevalda har inflytande på försäkringskassornas verksamhet och besluten i enskilda ersättningsärenden. Med hänsyn till mängden av beslut hos försäkringskassorna är det dock nödvändigt att koncentrera de förtroendevaldas medverkan till ärendetyper där deras medverkan har den största betydelsen.

Försäkringskassornas verksamhetsområde har expanderat mycket kraftigt sedan 1963. Kassorna har tillförts handläggningen av flera nya och delvis komplicerade ärendetyper. Vidare medför samhällsutvecklingen ökade eller nya krav på verksamheten. Exempel härpå är bl a ökade insikter om värdet av en snabb rehabilitering av sjuka.

Utredningens huvuduppgift har varit att se över och komma med förslag för att anpassa förtroendemännens medverkan i försäkringsadministrationen till de förändringar som skett inom verksamhetsområdet. Till grund för utredningens överväganden har legat bl a vad som sägs i direktiven om att förändringar av de förtroendevaldas medverkan skall kunna genomföras inom nuvarande kostnadsramar och att utredningen särskilt skall överväga möjligheterna att ersätta nuvarande försäkringsnämnder med ett mindre antal beslutsorgan. Detta innebär att direktiven inte ger utrymme för ett genomförande av de lösningar som redovisats av RFV/FKF-utredningen.

I detta sammanhang kan konstateras att försäkringsnämnderna, sedan de inrättades, inte tillförts några nya ärendeslag medan pensionsdelegationerna har tillförts arbetsskade- och delpensionsprövningar. Antalet pensionsdelegationer har ökat från 34 år 1963 till 83 år 1985.

Utredningen har gått igenom samtliga ärendetyper inom socialförsäkringslagstiftningen. Vid denna genomgång har utredningen strävat efter att få fram vilka typer av ärenden som är av sådan karaktär, att det är önskvärt att besluten fattas av förtroendevalda.

5.2 Förtroendemannamedverkan i ledningsarbetet - styrelsen

De förtroendevalda har genom sin medverkan i försäkringskassans styrelse ansvar både för socialförsäkringen och för de administrativa ledningsfunktionerna. I den mån det inte föreskrivs annat tillkommer det enligt AFL styrelsen att besluta i angelägenheter, med vilka kassan har att ta befattning.

Utredningen anser att de förtroendevaldas medverkan i försäkringskassornas styrelser fungerar tillfredsställande inom ramen för nuvarande system. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla vikten av att man inom styrelsen kontinuerligt diskuterar och beslutar om policy, planering och prioritering inom verksamhetsområdet.

5.3 Tjänstemannabeslut

Tjänstemännen hos försäkringskassan svarar för de löpande kontakterna med de försäkrade. Försäkringskassans tjänstemän har utbildning och sakkunskap inom socialförsäkringens olika delar. Som framgår av avsnitt 2.2 prövas och avgörs i dag det stora flertalet ärenden av tjänstemän. Det gäller framför allt det mycket stora antal ärenden som handläggs på lokalkontoren och som avser ersättning för inkomstbortfall t ex ärenden om sjukpenning och föräldrapenning.

Flertalet sådana ärenden är av sådan karaktär att de - även om de innefattar skälighetsbedömningar av olika slag - har en begränsad inverkan på den försäkrades situation, genom att de avser ersättning för kortare perioder eller i övrigt gäller relativt små belopp. I många fall saknas utrymme för skälighetsbedömningar och beräkningssätt m m är uttömmande reglerat i lag eller annan författning.

Utredningen finner det därför inte aktuellt att föreslå någon ändring av det förhållandet att tjänstemännen även i fortsättningen fattar beslut i flertalet ärenden hos försäkringskassan.

5.4 Förtroendemannabeslut

5.4.1 Allmänt

De förtroendevalda bör - enligt utredningens mening - fatta beslut i ärenden där beslutet har stor betydelse för den försäkrade ur trygghets- och försörjningssynpunkt och samtidigt inrymmer betydande inslag av skälighetsbedömningar. Förtroendemän, som fått kontinuerlig, grundläggande information om gällande lagstiftning och praxis och som har olika bakgrund, kunskaper och erfarenhet från samhälle, arbetsliv

och/eller hemarbete, bildar en grupp som är väl skickad att fatta beslut i sådana typer av ärenden. Styrkan i förtroendemannabeslut ligger i att gruppens samlade kunnande och erfarenheter tas tillvara i ärendebedömningen.

Vissa typer av ärenden som för närvarande prövas av förtroendevalda uppfyller enligt utredningens mening inte ovannämnda kriterier. Sådana ärenden bör i fortsättningen prövas av tjänstemän i första beslutet. Det gäller t ex de ärenden som för närvarande prövas av försäkringsnämndens ordförande. Utredningen anser att syftet med förtroendemannamedverkan inte uppnås om beslutsfattandet delegeras till den förtroendevalde ordföranden. Detta innebär att beslut i sådana ärenden bör fattas av en grupp förtroendevalda.

Förtroendevalda skall fatta beslut i för de försäkrade viktiga ärenden. De försäkrade har därför rätt att kräva att de förtroendevalda skall ha vilja, förmåga och tid nog för att sätta sig in i deras situation. För att förtroendemännen skall ha en möjlighet att sätta sig in i ärendena måste antalet ärenden per sammanträde anpassas så att det finns tid dels för inläsning av det underlag, som skall ligga till grund för beslutet, dels för nödvändiga och meningsfulla diskussioner under sammanträdet. De förtroendevalda har ansvar för att ärendet blir allsidigt belyst och att gruppens samlade kunskaper, insikter och erfarenheter tas tillvara.

5.4.2 Förtroendemannamedverkan i första beslutet

Utredningen anser att förtroendevalda skall fatta redan det första beslutet i sådana typer av ärenden, där beslutet har betydande inslag av skälighetsbedömning och där utgången har stor betydelse för den försäkrade ur trygghets- och försörjningssynpunkt.

Utredningen föreslår att följande typer av ärenden som för närvarande beslutas av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd även i fortsättningen ska prövas av förtroendevalda i första beslutet.

- förtidspension och sjukbidrag till försäkrad under 60 år
- handikappersättning
- vårdbidrag
- vissa delpensionsärenden
- ärenden angående arbetssjukdom och egenlivränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring
- ärenden angående sjukdom och egenlivränta enligt lagen om statligt personskadeskydd
- inkomstprövade förmåner, i följande fall
 - rätt till hustrutillägg på särskilda skäl
 - rätt till inkomstprövad förmån när försäkrad åberopat oriktig uppgift eller underlåtit att anmäla ändring av förhållanden som kunnat påverka rätten till och storleken av förmånen
 - beräkning av avhänt kapital
 - rätt att överskrida det i kommunens grunder angivna maximala bostadstillägget
 - fördelning av bostadskostnad mellan försäkrad och annan person med vilken den försäkrade sammanbor, på annat sätt än genom lika fördelning mellan de sammanboende
 - beräkning av årsinkomst för försäkrad som brukar eget jordbruk, driver rörelse eller har flerfamiljsfastighet.

Utredningen föreslår vidare att **ärenden** angående eftergift av återkrav mot den underhållsskyldige för utgivet bidragsförskott, **som för närvarande beslutas av tjänstemän** i fortsättningen skall prövas av **förtroendevalda** i första beslutet.

Utredningen föreslår att följande typer av **beslut, som för närvarande prövas av förtroendemen, i fortsättningen skall prövas av tjänstemän**

- förtidspension och sjukbidrag till försäkrad som fyllt 60 år
- inkomstprövade förmåner i följande fall
 - ärenden i vilka försäkringsnämndens ordförande i dag fattar beslut
 - likställande av gift pensionsberättigad med ogift sådan och det omvända förhållandet
 - rätt till inkomstprövad förmån vid bosättning utomlands
 - beräkning av årsinkomst för förfluten tid, då försäkringskassan beslutat om återkrav

- beräkning av årsinkomst för försäkrad som har del i oskiftat dödsbo när behållningen överstiger fyra gånger det vid tiden för dödsfallet gällande basbeloppet och det finns dödsbodelägare utöver efterlevande make
- änkepension enligt äldre lag (övergångsänkor)

I kapitel 7 görs en närmare genomgång av de ärendetyper där enligt utredningens mening det första beslutet bör fattas av förtroendevalda.

5.4.3 Förtroendemannamedverkan i omprövningsbeslutet

Den ändrade besvärordningen fr o m den 1 april 1982 innebar ett utökat omprövningsförfarande hos försäkringskassorna. Den som är missnöjd med försäkringskassans beslut kan begära att kassan omprövar sitt beslut. Syftet med ändringen var dels att minska ärendebalanserna hos försäkringsrätterna och därmed förkorta väntetiderna för att få ärendena avgjorda, dels att de försäkrade skulle få bättre motiverade beslut, som skulle öka förståelsen för besluten och på så sätt motverka onödiga överklaganden.

Antalet ärenden från försäkringskassorna, som genom besvär förs till försäkringsrätterna, har efter införandet av det nya omprövningsförfarandet minskat kraftigt. Härigenom har balanserna och väntetiderna hos rätterna kunnat nedbringas avsevärt.

Utredningen anser att det nu gällande omprövningsförfarandet inneburit stora fördelar för såväl allmänheten som för försäkringskassorna och försäkringsrätterna. Utredningen anser det motiverat att vidareutveckla omprövningsförfarandet på så sätt att - förutom det tidigare beskrivna förtroendemannainflytandet i första beslutet i vissa typer av ärenden - en medverkan av förtroendevalda införs generellt när det gäller omprövning av beslut som fattats av tjänstemän. Utredningen föreslår därför att **förtroendevalda i princip skall ompröva alla typer av beslut** där tjänsteman har fattat det första beslutet och en försäkrad begär omprövning av det. Med detta uppnår man att en försäkrad, som är missnöjd med ett beslut, får sin sak prövad av ett nytt beslutsforum med en bredd och kompetens som bör garantera en allsidig prövning. De förtroendevalda får därmed också kunskaper om, insyn i och inflytande på hela socialförsäkringsområdet.

I överensstämmelse med vad som sagts i det föregående bör de förtroendevaldas medverkan koncentreras till ärenden, där den kan ha verklig betydelse. Ärenden av liten ekonomisk betydelse bör undantas från omprövning av förtroendemän. Utredningen föreslår därför den begränsningen att ärenden där värdet av den förmån som är föremål för prövning understiger 2 500 kronor inte skall omprövas av förtroendevalda. Beloppsgränsen är densamma som tillämpas beträffande s k ensamdomarmål i försäkringsrätterna.

Utredningen har avsiktligt valt samma beloppsgräns som finns i försäkringsrätterna, eftersom de mål i vilka de förtroendevalda i försäkringskassan har fattat beslut kräver nämndemannamedverkan i rätten enligt nuvarande regler.

Utredningen anser vidare att tjänstemän, utan hinder av det föreslagna omprövningsförfarandet, även i fortsättningen skall kunna ändra egna beslut med stöd av 20 kap 10 a § AFL. Dvs sådana beslut som fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller blivit oriktiga på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

5.4.4 Omprövning av förtroendemannabeslut

Det nu gällande omprövningsförfarandet innebär att förtroendevalda i pensionsdelegationer och försäkringsnämnder

- dels omprövar sina egna beslut med stöd av 20 kap 10 § AFL om den försäkrade är missnöjd med beslutet och begär omprövning
- dels ändrar sina egna beslut med stöd av 20 kap 10 a § AFL om beslutet fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller blivit oriktigt på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak.

Den omständigheten att det är samma personer som omprövar sina egna beslut med stöd av 20 kap 10 § AFL har väckt kritik och bl a uppfattats som en onödig byråkratisk omgång som försenar besvärprocessen.

Antalet ärenden, som ändras vid omprövning i pensionsdelegationer och försäkringsnämnder, är lägre än för andra typer av omprövningsärenden. Förklaringen anses bli att beslutsunderlaget i delegations- och nämndärenden redan i första beslutet är omsorgsfullt berett och att besluten ofta innehåller utförliga motiveringar. I de ärenden som ändras har det ofta kommit fram nya omständigheter sedan föregående prövning.

Justitieombudsmannen (JO) Tor Sverne har vid inspektion hos ett par försäkringskassor funnit att tidsfristen på sex veckor ofta överskrids i omprövningsärenden i pensionsdelegationerna. JO har ifrågasatt om denna tidsfrist bör behållas för omprövning av delegationsärenden när möjligheterna att iaktta fristen är starkt begränsade av mer eller mindre administrativa skäl. Det finns enligt JO:s mening skäl att gå längre än att utöka tidsfristen. Statistiken visar att ändringsfrekvensen i delegationsärenden är mycket låg. En vanlig reaktion är också att omprövningen inte tjänar något ändamål utan endast tar tid. JO ifrågasätter om inte delegationsärenden borde undantas från omprövning hos kassan och direkt överprövas av försäkringsrätt efter besvär av den försäkrade eller riksförsäkringsverket.

JO har, för att uppmärksamma utredningen på sin inställning i omprövningsfrågan, översänt protokoll från inspektionsverksamheten.

JO har även redovisat sin inställning i denna fråga för den **arbetsgrupp inom riksförsäkringsverket**, som har haft i uppdrag att undersöka effekterna av den ändrade besvärsordningen. I arbetsgruppen har ingått representanter från de tre försäkringsrätterna och verkets olika avdelningar. I en rapport **OMPRÖVNING OCH BESVÄR**, daterad 1984-09-17, redovisar arbetsgruppen bl a utvecklingen av omprövnings- och besvärsfrekvenserna inom olika ärendeslag. Enligt arbetsgruppen fungerar omprövningsförfarandet i stort sett bra vad gäller de tjänstemannabeslut som i första instans fattas av lokalkontoren och som sedan omprövas av centralkontoren. För andra typer av beslut förefaller emellertid den ändrade besvärsordningen ha medfört vissa olägenheter. Arbetsgruppen uppger att av de enkätsvar som kassorna lämnat framgår att reaktioner från allmänheten främst gäller delegationsärenden. Här

har den ändrade besvärssordningen upplevts som onödigt krånglig och fördröjande för besvärshanteringen. Motsvarande synpunkter har enligt arbetsgruppen framförts även i andra sammanhang. Vidare uppger arbetsgruppen att det i revisionsrapporter som upprättats av några kassor ifrågasätts om nuvarande rutiner verkligen säkerställer en opartisk hantering av omprövningsärendet i de fall där samma föredragande bereder och samma delegation beslutar både vid första behandlingen och vid omprövningen.

Arbetsgruppen föreslår bl a att reglerna om omprövning inte skall gälla ifråga om pensionsdelegationernas beslut. Man övervägde även att föreslå samma ordning för de beslut som fattats av försäkringsnämnderna och ansåg det i princip motiverat med en motsvarande ändring för dessa beslut. Med hänvisning till utredningen om de förtroendevalda i försäkringskassorna, avstod man dock från att lägga något förslag när det gällde försäkringsnämnderna.

Riksförsäkringsverket överlämnade rapporten till socialdepartementet och fann med hänvisning till utredningen inte att det fanns anledning att vid den tidpunkten ta ställning till arbetsgruppens förslag beträffande pensionsdelegationerna.

Regeringen beslöt att - i berörda delar - överlämna ifrågavarande rapport till utredningen.

Förvaltningsrättsutredningen (FRU) har kommit med förslag som innebär ett närmande av övriga förvaltningsmyndigheters bestämmelser till de regler för omprövning som redan finns hos försäkringskassorna. Utredningen lade fram ett delbetänkande i juni 1981 - Ändringar i förvaltningslagen (SOU 1981:46).

I februari 1983 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv till förvaltningsrättsutredningen. I direktiven anför departementschefen bl a att i fråga om förenklingar av förfarandet anser han att det är särskilt viktigt att tyngdpunkten i förvaltningsförfarandet förskjuts mot första instans. Ett sätt att åstadkomma det är enligt vad som anförs att öka

underinstansernas möjligheter att ompröva sina beslut. Härigenom kan man undvika onödiga och tidsödande processer som ofta är dyra för den enskilde.

Förvaltningsrättsutredningen lade fram sitt slutbetänkande i oktober 1983, Ny förvaltningslag (SOU 1983:73), och föreslog då vissa tillägg i förvaltningslagen. I de överväganden som lett fram till dessa förslag anføres bl a följande (sid 154):

Av största vikt i detta sammanhang är emellertid, att reglerna om omprövning utformas så att det inte i praktiken blir fråga om en ytterligare besvärinstans. Denna synpunkt aktualiseras redan när det gäller förutsättningarna för omprövning. FRU delar den åsikt som uttrycks i direktiven, att man bör föreskriva att omprövning skall ske i vissa fall. Varken en befogenhetsregel ("får" ske) eller en rekommendation ("bör" ske) kan garantera effektivitet. Mot båda alternativen kan det också invändas, att de kan leda till bristande enhetlighet i praxis. Att FRU i det förra betänkandet föreslog en rekommendationsregel hängde samman med att det då var fråga om en partiell reform.

Om man föreskriver att omprövning alltid skall ske, är risken för "en extra besvärinstans" påtaglig. Man kan också med fog ifrågasätta, om inte förtroendet för myndigheterna skulle kunna rubbas av ändrade ställningstaganden på samma underlagsmaterial, sedan överklagande har skett. En förutsättning för omprövning bör därför vara, att det har åberopats nya omständigheter av betydelse. Dessa bör kunna avse såväl beslutets innehåll som ärendets handläggning. Om det i efterhand uppmärksammas, att ett väsentligt handläggningsfel har begåtts, t ex att man har förbiset en nödvändig kommunikationsåtgärd eller existensen av en part som inte har framträtt i målet, finns det knappast något skäl varför inte omprövning skulle få ske. Alternativet skulle vara en omgång via besvärsmyndigheten, med undanröjande av beslutet och återförvisning av ärendet. Samma resonemang gäller om man i efterhand t ex upptäcker ett avgörande av regeringsrätten, som inte fanns eller inte uppmärksammades, då beslutet fattades.

Utredningen om de förtroendevalda i försäkringskassorna anser att nuvarande system där förtroendevalda omprövar sina egna beslut har de nackdelar som åberopats från olika håll och som redovisats ovan i JO:s protokoll och riksförsäkringsverkets rapport. Utredningen anser att en generell skyldighet för förtroendemannaorganet att ompröva sina beslut leder till en onödig omgång och förlängning av handläggningstiden.

Utredningen föreslår därför att förtroendemannaorganet inte skall ompröva egna beslut. Den som är missnöjd med de förtroendevaldas beslut får anföra besvär direkt till försäkringsrätt.

Utredningen föreslår dock att de förtroendevalda även i fortsättningen skall kunna ändra egna beslut med stöd av 20 kap 10 a § AFL. Dvs sådana beslut som fattats på uppenbart felaktigt eller ofullständigt underlag eller blivit oriktiga på grund av uppenbart felaktig rättstillämpning eller annan liknande orsak. Enligt riks-försäkringsverkets arbetsgrupp torde sannolikt flertalet av de ärenden som f n ändras av pensionsdelegationer och försäkringsnämnder tillhöra denna kategori.

Liksom arbetsgruppen anser utredningen att det inte generellt skall krävas särskilt yttrande till försäkringsrätterna i besvärärenden. Därmed innebär förslaget en viss minskning av arbetet hos försäkringskassorna. För försäkringsrätterna skulle utredningens förslag innebära en viss ökning av målen från försäkringskassorna. Ökningen beräknas till ca 2 000 mål per år enligt riks-försäkringsverkets arbetsgrupp.

5.5 Förtroendemannamedverkan vid långa sjukfall

5.5.1 Bakgrund

Bestämmelserna om rätt till sjukpenning vid sjukdom och rehabiliterande åtgärder finns i 2 kap 11 § och 3 kap 7 och 8 §§ AFL.

Försäkringskassan är skyldig att vid anmäld sjukdom pröva den försäkrades rätt till sjukpenning. För rätt till sjukpenning skall två villkor vara uppfyllda. För det första skall den försäkrade lida av sjukdom och för det andra skall sjukdomen förorsaka nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Eftersom rätten till sjukpenning är beroende av att arbetsoförmågan har ett visst omfång så krävs det en nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften för halv sjukpenning och i princip fullständig nedsättning av arbetsförmågan för hel sjukpenning.

Vid bedömning av arbetsförmågan vid en kortvarig sjukdom skall försäkringskassan ta hänsyn till den försäkrades vanliga eller därmed jämförbart arbete. Nedsättning av arbetsförmågan anses föreligga när den sjuke inte kan utföra sitt vanliga arbete, även om sjukdomen skulle tillåta att han tog ett annat arbete.

Vid långvariga sjukpenningärenden ska försäkringskassan bedöma om den försäkrades sjukdom nedsätter hans förmåga att klara annat lämpligt arbete. Arbetsförmågan skall relateras till arbetsmarknaden inom landet och till yrken som är vanliga på arbetsmarknaden. Om den försäkrade, i förekommande fall efter rehabilitering, bedöms kunna försörja sig genom annat lämpligt arbete på den allmänna arbetsmarknaden är han inte berättigad till sjukpenning.

Försäkringskassan har en viktig funktion vid rehabiliteringen av sjuk-skrivna. Kassan är skyldig att under vissa förutsättningar undersöka om det finns skäl att i de enskilda ärendena vidta åtgärder, som kan förkorta sjukdomstiden eller förebygga eller häva nedsättningen av arbetsförmågan. Kassan skall hämta in de uppgifter som behövs för att kunna bedöma vilka åtgärder som krävs och initiera åtgärder hos respektive samhällsorgan. Kassorna har ett särskilt rehabiliteringsansvar men har inga egna resurser för rehabiliteringsåtgärder. För att rehabiliteringen skall bli effektiv krävs därför ett samarbete med andra samhällsorgan som har ett ansvar på rehabiliteringsområdet. I detta syfte finns inom kassorna bl a lokala och centrala rehabiliteringsgrupper med representanter från bl a sjukvården, arbetsförmedlingen och socialtjänsten.

Långa sjukskrivningsperioder medför ofta negativa konsekvenser för den enskilde. De leder till en fysisk, psykisk och social passivering. En väl fungerande och tidigt insatt medicinsk, social eller yrkesinriktad rehabilitering är viktig såväl för individen som för samhället. Här bör nämnas att de sjukfall som varar längre än tre månader motsvarar endast ca 2 % av samtliga anmälda sjukfall. Dessa 2 % svarar emellertid för ca hälften av sjukpenningkostnaden. De längre sjukfallen leder dessutom inte sällan till förtidspension. Närmare 40 % av de sjukfall som pågått i mer än 180 dagar avslutas genom att sjukpenningen över-

går i förtidspension eller sjukbidrag. Erfarenheterna visar att de rehabiliteringsinsatser som sätts in under ett tidigt skede av sjukskrivningen har störst möjligheter att lyckas. För att rehabiliteringsarbetet skall bli framgångsrikt bör det också vila på frivillighetens grund. Detta förutsätter ett nära samarbete med den försäkrade och i flertalet fall även med hans arbetsgivare m fl. Hur försäkringskassorna handhar sitt rehabiliteringsansvar har alltså stor betydelse för den försäkrades möjligheter att återgå i arbete efter en längre sjukskrivning.

Inom såväl riksförsäkringsverket som försäkringskassorna har handlingsprogram upprättats i syfte att utveckla och effektivisera arbetet med de längre sjukfallen, rehabiliteringsärendena.

Regeringen har också nyligen tillsatt en särskild utredning med uppgift att utreda sjukförsäkringens roll när det gäller förebyggande åtgärder och i samband med rehabilitering. Syftet är att åstadkomma en mera aktiv och rehabiliteringsinriktad försäkring.

5.5.2 Överväganden och förslag

En intensifiering av arbetet med att återföra sjukskrivna personer till ett för dem lämpligt arbete pågår. Det är viktigt att försäkringskassans tjänstemän bedriver rehabiliteringsarbetet i direkt samarbete med den försäkrade, arbetsgivare och andra berörda parter. Hur detta skall genomföras i det enskilda fallet måste av naturliga skäl variera. Detta är ett område där stor frihet och flexibilitet måste få råda för att bästa möjliga resultat i rehabiliteringen skall kunna åstadkommas. Förtroendemannamedverkan i rehabiliteringsärenden bör därför inte ske genom beslut i enskilda ärenden. Försäkringskassans tjänstemän bör inte formellt bindas upp inför sitt agerande i ärendena gentemot rehabiliteringsgruppen eller arbetsgivaren. En direkt medverkan av förtroendevalda i enskilda rehabiliteringsärenden skulle dessutom leda till gränsdragningsproblem. Någon naturlig ansvarsfördelning skulle, enligt utredningens mening, inte kunna göras mellan försäkringskassans förtroendemannaaorgan och de lokala rehabiliteringsgrupperna, som är sammansatta av tjänstemän från berörda myndigheter.

Utredningen vill dock framhålla att den nya utredningen angående sjukförsäkringens roll när det gäller förebyggande åtgärder och rehabilitering, kan ge anledning till förnyade överväganden angående förtroendemannamedverkan i dessa ärenden.

Med hänsyn till rehabiliteringsfrågornas stora betydelse för socialförsäkringen och det nära sambandet mellan sjukförsäkringen och förtidspensioneringen, anser utredningen dock att det är angeläget att förtroendemen deltar i försäkringskassans målsättningsdiskussion beträffande rehabiliteringsarbetet. En regelbunden policydiskussion inom förtroendemannaaorganet bör bli en syfta till att ge vägledning för tjänstemännens handläggning av enskilda ärenden. Diskussionen bör dessutom ge förtroendemännen värdefulla erfarenheter om rehabiliteringsmöjligheterna i samhället. Denna kunskap bör förtroendemännen ha stor nytta av när de behandlar enskilda ärenden, t ex förtidspension/sjukbidrag.

De förtroendevalda förutsätts ha god kännedom om förhållandena inom den egna regionen, t ex om situationen på arbetsmarknaden och om de samhällsorgan som försäkringskassan samarbetar med. Från kassans tjänstemän bör förtroendemännen få erforderlig information om vad som händer inom och utom försäkringskassan beträffande rehabiliteringsverksamheten. De förtroendevalda bör ges regelbunden information om bl a antalet långa sjukfall och karaktären av dessa. De bör vidare få information om rehabiliteringsarbetet inom kassan och om arbetet inom de centrala och lokala rehabiliteringsgrupperna. Därvid bör behovet av och tillgången på olika rehabiliteringsinsatser redovisas.

Med denna kunskap som grund bör förtroendemännen kunna stötta tjänstemännen i deras rehabiliteringsarbete även utanför försäkringskassan, bl a genom att utnyttja sina erfarenheter från och kontakter inom skilda verksamhetsområden i samhället. Förtroendemännen bör därmed kunna bidra till att rehabiliteringsresurserna används på ett så effektivt sätt som möjligt.

Utredningen har även övervägt om förtroendevalda skulle besluta i de ärenden där den försäkrade är sjukskriven av läkare och uppbär sjukpenning, men där fråga är om att stoppa sjukpenningutbetalningen på grund av att nedsättningen av arbetsförmågan inte bedöms uppgå till minst hälften. Det gäller oftast ärenden där försäkringskassan gör en annan bedömning än behandlande läkare av hur nedsättningen av arbetsförmågan påverkar den försäkrades möjligheter att utföra arbete.

Utredningen anser att ett beslut att stoppa utbetalning av sjukpenning, för försäkrad som har läkarintyg, har så avgörande betydelse för honom och har så betydande inslag av skälighetsbedömning att sådana beslut egentligen borde fattas av förtroendevalda. Utredningen anser emellertid som tidigare nämnts att förtroendemän tills vidare inte skall besluta i enskilda rehabiliteringsärenden. Utredningen har därför övervägt vilka problem som kan uppstå vid gränsdragning mellan sjukpenningrättsbedömning och rehabiliteringsarbetet.

Dessa överväganden har lett till att utredningen inte föreslår att beslut om att stoppa utbetalning av sjukpenning skall fattas av förtroendemän vid det första beslutet. Ett skäl för detta är att utredningen befarar att de nämnda gränsdragningsproblemen blir besvärande i arbetet. Ett annat skäl är att det föreslagna beslutsförfarandet beträffande omprövningsärenden leder till att besluten ändå kommer att prövas av förtroendevalda när den försäkrade är missnöjd med beslutet och begär omprövning av det. Ett tredje skäl är att den nämnda utredningen om en mera aktiv sjukförsäkring kommer in på en rad frågor som har nära anknytning till detta område. Under sådana förhållanden finns det anledning att avvakta med att ändra nuvarande förfarande när det gäller första beslut på detta område.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att socialförsäkringsnämnden skall föra en regelbunden övergripande diskussion om rehabiliteringsverksamheten inom sitt område och att tjänstemän tills vidare skall fatta det första beslutet i ärenden om att stoppa utbetalning av sjukpenning.

5.6 Ärenden som tjänsteman anser bör prövas av förtroendevalda

Utredningen har diskuterat möjligheten att ha en regel som ger tjänsteman möjlighet att hänskjuta ärenden till beslut av förtroendemen, när tjänstemannen anser att det skulle vara av värde för bedömningen av ärendet. Regeln skulle avse **enstaka ärenden av principiell natur**. Möjligheten att hänskjuta ärenden till förtroendevalda för beslut skulle avse såväl första beslut som omprövningsbeslut i fall där sådan beslutsordning, enligt huvudregeln (se avsnitt 5.4.3), inte krävs.

Utredningen har i diskussioner och överväganden haft som allmän utgångspunkt att förtroendemen skall besluta i sådana ärendetyper som har betydande inslag av skälighetsprövning. Det är dock inte möjligt att förutse alla principiellt intressanta ärenden, där det vore värdefullt med förtroendemannabeslut. Flertalet tjänstemannaärenden fordrar inte långtgående diskussioner och överväganden, medan enstaka ärenden kan vara av principiellt intressant natur. Utredningen anser därför att det finns skäl att göra det möjligt för tjänsteman att hänskjuta ett visst ärende för principdiskussion eller beslut av förtroendevalda.

Förfarandet avser att ge tjänstemännen en "ventil", en möjlighet att i undantagsfall hänskjuta ett ärende för bedömning i ett bredare beslutsorgan med förtroendevaldas medverkan.

Avsikten med regeln är inte att varje tjänsteman, som känner sig osäker på bedömningen av ett ärende, skall överlåta åt förtroendevalda att fatta beslut i ärendet. Tjänstemännen bör även i fortsättningen i ett sådant fall vända sig till sina chefer för råd och handledning och därvid kunna hänskjuta beslut i ärendet till högre tjänsteman i organisationen. Om denne finner ärendet vara av sådan art att det borde bedömas av en bredare beslutsgrupp bör han kunna hänskjuta ärendet till förtroendemannaaorganet. Befogenheten att hänskjuta tjänstemannaärenden till behandling i förtroendemannaaorgan torde lämpligen böra ligga hos lägst sektionschef.

Utredningen föreslår därför att det bör finnas möjlighet för tjänstemän - som har det slutliga ansvaret för beslutet i ett ärende - att hänskjuta ärendet till förtroendevalda för principdiskussion eller beslut. Denna möjlighet bör avse såväl det första beslutet som ett eventuellt omprövningsbeslut.

6 EN SOCIALFÖRSÄKRINGSNÄMND FÖR ALLA TYPER AV ÄRENDEN

6.1 Ett förtroendemannaorgan för alla ärendetyper

Som framgår av föregående kapitel anser utredningen att det första beslutet i ett antal redovisade ärendetyper bör fattas av förtroendevalda och att i princip alla omprövningar av tjänstemannabeslut bör göras av förtroendevalda. Ett ökat förtroendemannainflytande bör innebära att de förtroendevalda skall ha kunskap om, insyn i och inflytande på hela socialförsäkringsområdet. En förutsättning för att förtroendemännen skall kunna få denna överblick över socialförsäkringen är att de ärenden, som de skall besluta i inte fördelas på olika typer av förtroendemannaorgan som vart och ett beslutar inom sitt ämnesområde. Utredningen föreslår därför att nuvarande pensionsdelegation och försäkringsnämnd ersätts med en socialförsäkringsnämnd som skall täcka hela socialförsäkringen. Huvudregeln bör vara att samma förtroendemän skall besluta i alla ärendetyper.

6.2 Antal ärenden i socialförsäkringsnämnden

Utredningen har utifrån tillgänglig statistik gjort en uppskattning av antalet ärenden för socialförsäkringsnämnderna. Det antal ärenden där nämnden skall fatta första beslutet har beräknats till sammanlagt ca 121 000 per år. Antalet omprövningsärenden som nämnden skall besluta i har uppskattats till ca 17 000 per år. Detta ger tillsammans ca 138 000 ärenden per år. Beräkningen redovisas i bilaga 2.

Antalet ärenden per sammanträde bör hållas på en nivå som ger utrymme för ett reellt inflytande på besluten. Utredningen anser därför att socialförsäkringsnämnderna bör behandla högst 40-45 ärenden per

sammanträde. Mot bakgrund av det uppskattade antalet ärenden beräknar utredningen att totalt ca 150 socialförsäkringsnämnder behöver inrättas.

Det beräknade antalet beslut per år, närmare 140 000, innebär därmed i genomsnitt ca 40 ärenden per sammanträde och nämnd vid beräknade 23 sammanträden per år. Förslaget ger därigenom utrymme för en viss ökning av antalet beslut.

6.3 Socialförsäkringsnämndens verksamhetsområde

Varje försäkringskassa bör ha så många socialförsäkringsnämnder som är lämpligt med hänsyn till kassans storlek och ärendemängd. Varje nämnd bör ansvara för en viss del av en försäkringskassas geografiska område. Med hänsyn till att lokalkontoren är av olika storlek och att en del kontor är mycket små - ca 2 000 inskrivna - är det nödvändigt att nämnden i de flesta fall blir gemensam för flera lokalkontor. Nämndernas geografiska områden bör normalt följa lokalkontorsgränserna.

Varje nämnd bör besluta i alla typer av förtroendemannaärenden inom sitt område. Det kan dock i vissa fall finnas skäl att frångå denna princip. Ett sådant skäl skulle kunna vara att ett ärendeslag är så sällsynt inom ett område, att nämnden inte får tillräckligt många ärenden för att skaffa sig nödvändig erfarenhet för den sortens beslut. Ett annat skäl skulle kunna vara att en nämnd har ett alltför stort antal ärenden medan angränsande nämnd har ett litet antal ärenden. Det kan då vara lämpligt att föra över vissa ärenden från den ena till den andra nämnden. Vissa försäkringskassor har för närvarande sina pensionsdelegationer specialiserade så att vissa ärendeslag beslutas i en särskild delegation. Det kan i undantagsfall finnas skäl att ge visst utrymme för avsteg från huvudregeln även i den nya organisationen.

Huvudregeln bör dock vara att varje socialförsäkringsnämnd omfattar ett eller flera lokalkontorsområden och att nämnden beslutar i alla ärendetyper. Det bör ankomma på regeringen att, efter förslag av riksförsäkringsverket, fastställa antalet socialförsäkringsnämnder och de olika nämndernas geografiska områden samt ev specialisering på vissa

ärendetyper. Till grund för detta förslag bör ligga en bedömning från styrelsen för varje försäkringskassa - utifrån den egna kassans struktur - av hur förtroendemannaorganen bäst organiseras inom kassaområdet.

6.4 Socialförsäkringsnämndens anpassning till nuvarande försäkringskasseorganisation

De nya socialförsäkringsnämnderna kan införas och fungera utan någon större förändring av den nuvarande försäkringskasseorganisationen. Det finns redan nu olika lösningar för hur tjänstemannaorganisationen är knuten till förtroendemannaorganisationen. Flertalet av de ärenden som utredningen föreslår skall beslutas i nämnden är sådana som för närvarande handläggs på försäkringskassornas centralkontor. Nämndernas geografiska placering kan därför komma att aktualisera vissa nya organisatoriska lösningar.

Föredragande i socialförsäkringsnämnden bör vara en tjänsteman som har kunskap om ämnesområdet. Det innebär sannolikt att varje nämnd får flera föredragande. För att antalet föredragande i nämnden inte skall bli alltför stort kan lämpligen de ärenden, i vilka tjänstemän i dag fattar beslut men nämnden enligt utredningens förslag ska besluta i, föredras av förslagsvis sektionschef eller lokalkontorsföreståndare. De ärenden som för närvarande beslutas i pensionsdelegation eller försäkringsnämnd och som skall beslutas av den nya nämnden bör i varje fall övergångsvis kunna föredras av samma tjänstemän som för närvarande.

I omprövningsärenden beslutar för närvarande avdelningschef vid centralkontor. Dessa ärenden bör handläggas på centralkontor även då omprövningsbesluten överförts till de nya socialförsäkringsnämnderna. De bör kunna föredras för nämnden på resp avdelningschefs ansvar. Utredningen anser att centralkontorens ansvar för tillämpningen av socialförsäkringen inom försäkringskassan innebär att centralkontoren bör ha kvar sitt inflytande över omprövningsärendena. I ett något längre perspektiv kan det dock övervägas om inte varje lokalkontor kan mera självständigt svara för sina omprövningsärenden inför nämnden.

De här nämnda lösningarna för föredragning av ärenden i socialförsäkringsnämnden innebär att det inte behöver göras någon förändring i försäkringskassans tjänstemannaorganisation.

Med en flexibel organisation där lokalkontoren tillhör en viss socialförsäkringsnämnds verksamhetsområde kan en decentralisering genomföras utan ytterligare förändring av förtroendemannaorganisationen. Genom att ge nämnderna förankring i vissa lokalkontorsområden underlättar man en fortsatt decentralisering av ärendehandläggningen från försäkringskassornas centralkontor till lokalkontoren. Socialförsäkringsnämnden bör även - i likhet med nuvarande försäkringsnämnd - ge råd och upplysningar i frågor som har betydelse för försäkringskassans verksamhet till kassans styrelse och lokalkontor.

6.5 Socialförsäkringsnämndens sammansättning

Utredningen föreslår att en socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Ordföranden bör förordnas av regeringen, tre ledamöter bör utses av landstinget - i förekommande fall kommunfullmäktige - och tre ledamöter utses av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens parter. Nämnden bör inom sig utse vice ordförande. För alla ledamöter utom ordföranden bör suppleanter utses.

Socialförsäkringsnämnden bör sammanträda på en ort inom sitt område för att markera den geografiska anknytningen.

Socialförsäkringsnämnden bör ha en så bred och allsidig representation från det egna försäkringskasseområdet som möjligt. Ledamöterna bör ha god förankring i olika medborgargrupper och ha kunskaper om lokala och regionala förhållanden. De personer som i första hand bör komma ifråga är de som är bosatta inom nämndens område. De av landstingets politiska församling valda ledamöterna får anses företräda de flesta grupperna i samhället. Utredningen utgår också ifrån att de kommer att tillföra försäkringskassorna värdefulla kunskaper från landstingets verksamhetsområde, främst hälso- och sjukvården. Med hänsyn till de många sambanden mellan försäkringskassornas och kommunernas verksamhetsområden är det vidare av värde om någon av de landstingsval-

da ledamöterna har kommunal erfarenhet. Uppdrag som ledamot i socialförsäkringsnämnd kommer att bli tunga och viktiga och det måste därför ställas höga krav på dem som rekryteras till uppdragen. Utredningen utgår från att de politiska instanserna tar hänsyn till detta när de utser ledamöter till nämnderna.

Av de tre representanter som utses av riksförsäkringsverket efter förslag av arbetsmarknadens parter bör, enligt utredningens mening, två föreslås från arbetstagsidan och en föreslås från den icke offentliga arbetsgivar- och egenföretagarsidan. Utredningen utgår från att den offentliga sektorn blir relativt väl representerad genom de landstingsvalda ledamöterna. Förslagen bör ta hänsyn till regionala förhållanden så att strukturen på arbetsmarknaden inom försäkringskassområdet avspeglas genom representanterna. Genom dessa tillgodoses behovet av kunskap om arbetsmarknadsmässiga förhållanden. Det är därför inte motiverat att i socialförsäkringsnämnden ha särskilda ledamöter utsedda av arbetsmarknadsstyrelsen. Enligt utredningens mening kan det vara lämpligt att det närmare förfarandet vid framtagningen av förslagen till ledamöter och suppleanter i socialförsäkringsnämnderna diskuteras i verkets socialförsäkringsdelegation. I denna ingår representanter för arbetsmarknadens parter.

Utredningen vill framhålla att de förtroendevalda som utses genom landsting eller nomineras av arbetsmarknadsparter i sina uppdrag i socialförsäkringsnämnden inte skall agera som representanter med uppgift att bevaka det ena eller det andra intresset. De skall utifrån sina erfarenheter och kunskaper objektivt bedöma de föreliggande ärendena och i sina beslut följa gällande författningar och praxis.

6.6 Läkarmedverkan i socialförsäkringsnämnden

Socialförsäkringsnämnderna föreslås bestå av förtroendevalda med erfarenheter och kunskaper från olika områden. Ingen yrkesgrupp skall ges företräde enbart på grund av sina yrkeskunskaper. Den föreslagna nämnden har inte läkare som ledamöter enbart i deras egenskap av läkare.

Utredningens förslag innebär inte att läkarnas roll vid bedömandet av vissa ärenden skall minska. Den medicinska utredningen i ärendena bör göras fullödlig genom kontakter med behandlande läkare och förfrågningar hos förtroendeläkare och konsultläkare och detta dokumenteras i beslutsunderlaget. Det som tillförts ärendet kommer därigenom att delges den försäkrade, som ges möjlighet att lämna synpunkter. Beslutsunderlaget, kompletterat med den försäkrades synpunkter, ligger sedan till grund för socialförsäkringsnämndens beslut. Utredningen anser att de ärenden som är beroende av medicinsk utredning skall vara så noggrant och fullständigt belysta när de redovisas för de förtroendevalda att det då inte skall behövas medverkan av läkare.

Ledamöterna i socialförsäkringsnämnderna kan dock behöva ha tillgång till medicinsk sakkunskap om de skulle vilja ställa frågor angående diagnoser, prognoser eller annat som kan komma upp vid sammanträdet. Utredningen anser att varje försäkringskassas styrelse bör få avgöra på vilket sätt nämndernas behov av sådan läkarmedverkan skall tillgodoses.

Utredningen vill dock peka på att om försäkringskassan beslutar att låta t ex förtroendeläkare vara närvarande vid socialförsäkringsnämndens sammanträden så måste nämnden vara uppmärksam på förvaltningslagens bestämmelser. Det kan ibland bli nödvändigt att bordlägga ett ärende på grund av att läkaren tillfört beslutsunderlaget något som måste delges den försäkrade innan nämnden kan fatta beslut.

I detta sammanhang kan nämnas att i samband med inrättandet av försäkringsrätter föreslogs bl a att en medicinskt sakkunnig borde ingå i rätten. I proposition 1977/78:20 noterade föredragande statsråd att förslaget innebar risker från rättssäkerhetssynpunkt, eftersom en sakkunnig som deltar i beslutsfattandet har möjlighet att lämna domstolen betydelsefulla upplysningar som parterna inte får tillfälle att yttra sig över. Föredraganden förordade en ordning som innebär att den sakkunnige avger ett skriftligt utlåtande. Detta skulle, enligt föredragandens mening, medföra de otvivelaktigt största garantierna för att parterna verkligen får del av och bereds tillfälle att yttra sig över vad som har framkommit genom den sakkunnige. I ett sådant fall föreligger en direkt skyldighet för den beslutsfattande myndigheten att låta parterna få del av utlåtandet.

Mot bakgrund av detta resonemang beslöts att läkare inte skulle ingå i försäkringsrätterna. Rätterna skulle ges möjlighet att inhämta skriftliga utlåtanden på samma sätt som sker i försäkringsöverdomstolen.

Utredningen anser att samma principer beträffande läkarmedverkan kan tillämpas på socialförsäkringsnämnderna.

6.7 Krav på svenskt medborgarskap för ledamöter och suppleanter i socialförsäkringsnämnden

Krav på svenskt medborgarskap gäller för ledamöter och suppleanter i försäkringskassans pensionsdelegation och försäkringsnämnd (18 kap 21 § andra stycket och 24 § tredje stycket jämfört med 18 kap 9 § AFL).

I en motion (1983/84:1601) till riksdagen har motionärerna tagit upp frågan om kravet på svenskt medborgarskap för ledamöterna i dessa organ hos försäkringskassan bör finnas kvar. Det saknas enligt motionärerna skäl att behålla detta krav för dessa uppdrag, eftersom utländska medborgare har rösträtt i kommunalval efter tre års mantalsskrivning i landet och samtidigt är valbara till kommunala beslutande organ. Regeringen har efter riksdagsbehandlingen av motionen överlämnat den till utredningen.

Krav på svenskt medborgarskap ställs i många fall på ledamöter och suppleanter i offentliga beslutande organ. Två utredningar har på senare tid tagit upp frågan om medborgarskapskravet bör finnas kvar i samma omfattning som i dag. De utredningar som avses är kommunaldemokratiska kommittén (Ds C 1983:4) och diskrimineringsutredningen (Ds A 1984:6). Dessutom har rösträttskommittén avgett ett betänkande i februari 1984 (SOU 1984:11) om bl a invandrarnas rösträtt till riksdagsval.

Kommunaldemokratiska kommittén har föreslagit att kravet på svenskt medborgarskap inte bör finnas kvar för ledamöterna i försäkringskassans styrelse, pensionsdelegation och försäkringsnämnd. Diskrimineringsutredningen har lagt fram motsvarande förslag i fråga om ledamöter som utses till kassans förtroendemannaorgan. För att invandrare skall kunna

utses till ledamöter eller suppleanter i dessa organ bör det, enligt diskrimineringsutredningen, krävas att de skall ha rösträtt vid val till kommunfullmäktige.

Rösträttskommittén har i sitt betänkande föreslagit att nordiska medborgare skall ges rösträtt i svenska riksdagsval under samma förutsättningar som gäller i de kommunala valen.

Kommunaldemokratiska kommittén och diskrimineringsutredningen har i sina betänkanden redovisat skäl för och emot ett borttagande av medborgarskapskravet. I många fall har utredningarna ansett att medborgarskapskravet bör kunna tas bort. Det gäller bl a de olika förtroendemannaorganen hos försäkringskassorna.

I samband med att socialförsäkringsnämndernas sammansättning diskuteras uppkommer frågan om medborgarskapskravet bör finnas med för ledamöterna och suppleanterna i nämnderna. Starka skäl talar för att kravet inte bör finnas kvar. De invandrare som har kommunal rösträtt har ofta förvärvat en stark anknytning till Sverige. De är redan valbara till olika kommunala nämnder och andra organ. De är också jämställda med svenska medborgare i fråga om rätten till de flesta socialförsäkringsförmåner. Vidare kan det vara av värde att det i socialförsäkringsnämnderna ingår ledamöter med erfarenhet av och kännedom om invandrarnas situation i det svenska samhället.

Utredningen anser dock att denna fråga bör prövas i ett större sammanhang mot bakgrund av de utredningar som har gjorts på senare tid. Någon särlösning anser utredningen inte motiverad när det gäller ledamöterna och suppleanterna i socialförsäkringsnämnderna. Utredningens förslag innebär att, i avvaktan på en samlad lösning när det gäller utlänningarnas rättsliga ställning bör krav på svenskt medborgarskap finnas kvar för ledamöterna och suppleanterna i socialförsäkringsnämnderna.

7 GENOMGÅNG AV ÄRENDETYPER I VILKA FÖRTROEN-
DEVALDA SKA FATTA DET FÖRSTA BESLUTET

7.1 Förtidspension och sjukbidrag

7.1.1 Gällande bestämmelser

Bestämmelserna om förtidspension/sjukbidrag finns i 7, 13 och 16 kapitlen AFL.

Försäkrad som fyllt 16 men inte 65 år och som genom sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan varaktigt har sin arbetsförmåga nedsatt med minst hälften kan få förtidspension. Med arbetsförmåga menas förmågan att skaffa sig inkomst av arbete.

Förtidspension finns som hel pension, två tredjedels pension och halv pension beroende på i vilken grad arbetsförmågan är nedsatt.

För **äldre förvärvsarbetande som fyllt 60 år**, gäller bedömningen främst hans möjligheter att få fortsatt inkomst genom sådant arbete som han tidigare utfört eller genom annat för honom tillgängligt lämpligt arbete.

Förvärvsarbetande som fyllt 60 år kan också få förtidspension på rent **arbetsmarknadsmässiga grunder** utan någon särskild medicinsk prövning. Som villkor gäller då att den pensionssökande är varaktigt arbetslös och att han antingen haft ersättning från arbetslöshetskassa under den längsta tid man kan få arbetslöshetsersättning eller haft kontant arbetsmarknadsstöd under 450 dagar (7 kap 1 § 2 st AFL).

Försäkringskassan kan tillerkänna försäkrad som uppbär sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård enligt AFL förtidspension utan att han ansökt om det.

Den vars nedsättning av arbetsförmågan inte är varaktig men kan antas bli bestående under avsevärd tid - minst ett år - kan i stället för förtidspension få sjukbidrag. Sjukbidraget är begränsat till viss tid men följer annars samma regler som förtidspensionen.

Pensionsdelegationen beslutar i ärenden om förtidspension och sjukbidrag. Enda undantaget är pension på rent arbetsmarknadsmässiga grunder. I sådana ärenden beslutar tjänsteman.

7.1.2 Överväganden och förslag

Frågor om förtidspension och sjukbidrag har stor betydelse för den försäkrades framtid och försörjning och besluten inrymmer ofta ett stort mått av skälighetsbedömning. Utredningen anser därför att förtroendevalda i princip bör fatta beslut i denna typ av ärenden.

Utredningen har övervägt om det trots detta finns någon kategori förtidspensions/sjukbidragsärenden, där det inte skulle vara nödvändigt med förtroendemannamedverkan i första beslutet. Utredningen har härvid funnit att den prövning, som föregår beslut om rätt till förtidspension/sjukbidrag för försäkrad som fyllt 60 år, är av sådan karaktär att tjänstemän bör fatta första beslutet. I dessa ärenden skall prövningen främst avse den försäkrades förmåga och möjlighet att bereda sig fortsatt inkomst genom sådant arbete, som han tidigare utfört eller genom annat för honom tillgängligt arbete. När det gäller den medicinska nedsättningen krävs att den inte kan betecknas som bagatellartad.

Utredningen har även diskuterat möjligheten att förtroendevalda enbart skulle fatta beslut i ärenden där föredraganden hos försäkringskassan föreslagit avslag på ansökan eller indragning av förmån. Utredningen anser dock inte att man bör begränsa de förtroendevaldas beslutanderätt på detta sätt. Det är viktigt att de förtroendevalda har en god överblick över förtidspensioneringen. En förutsättning för detta är att de förtroendevalda får medverka i besluten i såväl bifalls- som avslagsärenden.

Utredningen föreslår att förtroendevalda även i fortsättningen skall fatta första beslutet i ärenden om förtidspension och sjukbidrag med undantag endast för ärenden där den försäkrade fyllt 60 år.

Tjänstemän bör i fortsättningen fatta första beslutet i ärenden, där den försäkrade fyllt 60 år när pensionen skall börja utges.

Pensionsdelegationerna fattar i dag beslut i ca 80 000 förtidspensions- och sjukbidragsärenden per år. Av dessa utgör ca 27 000 ärenden ansökan om fortsatt eller högre förmån. Ca 15 000 ärenden avser prövning av rätten till förtidspension/sjukbidrag för personer som är 60 år och äldre. Utredningens förslag innebär att dessa ca 15 000 ärenden undantas från prövning av förtroendevalda.

7.2 Handikappersättning och vårdbidrag

7.2.1 Gällande bestämmelser

Bestämmelserna om handikappersättning och vårdbidrag finns i 9 kap AFL.

7.2.1.1 Handikappersättning

Handikappersättning kan man få antingen som självständig förmån eller som tilläggsförmån till folkpension i form av ålderspension eller förtidspension/sjukbidrag.

Man har rätt till handikappersättning, om man fyllt 16 år och innan 65 års ålder fått sin funktionsförmåga, under minst ett år, så nedsatt att man

- behöver hjälp av annan i sin dagliga livsföring
- behöver hjälp av annan för att kunna förvärvsarbeta eller studera
- har eller kommer att få betydande merkostnader.

Vid bedömning av rätten till ersättning skall man utgå från den totala situationen för den handikappade och väga samman olika hjälpbehov och merkostnader.

Handikappersättning kan beviljas med 34, 50 eller 65 % av basbeloppet. Den som är blind får 65 % av basbeloppet i ersättning fram till den månad då hel förtidspension eller hel ålderspension börjar betalas ut. Då minskar handikappersättningen till 34 % av basbeloppet om inte stödbehovet motiverar en högre ersättning. Den som är döv eller svårt hörselskadad får 34 % av basbeloppet om inte stödbehovet motiverar en högre ersättning.

Försäkrad som vårdas på institution eller genom samhällets försorg normalt vårdas i annat enskilt hem än det egna kan få ersättning för de dagar han inte vistas där. Antalet sådana dagar måste dock vara minst tio under ett kvartal eller minst tio dagar i följd vid kvartalsskifte för att ersättning skall kunna utges.

7.2.1.2 Vårdbidrag

Föräldrar som i hemmet vårdar handikappat eller sjukt barn kan få vårdbidrag till och med månaden före den då barnet fyller 16 år. För att man ska kunna få vårdbidrag måste barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp ha behov av särskild tillsyn och vård i minst sex månader.

Rätten till vårdbidrag grundas på en bedömning av det vård- och tillsynsbehov och de merkostnader som finns utöver vårdbehov och kostnader man normalt har för barn i den aktuella åldern. Vårdbidraget kan begränsas till viss tid.

Finns det flera handikappade barn i familjen grundas rätten till vårdbidrag på det sammanlagda behovet av vård och tillsyn och de sammanlagda merkostnaderna.

En del av vårdbidraget kan vara merkostnadsersättning. Sådan ersättning kan man få för merkostnader på grund av barnets handikapp. Det kan vara kostnader för till exempel en handikappanpassad bostad, ett onormalt slitage på kläder eller speciell mat. Merkostnadsdelen kan bestämmas till antingen 17, 34, 50 eller 65 % av basbeloppet.

Helt vårdbidrag är lika stort som förtidspension plus pensionstillskott. Är barnets behov av vård inte så omfattande kan man få halvt vårdbidrag. Den del av vårdbidraget som inte är merkostnadsersättning är skattepliktig och därmed också pensionsgrundande för ATP.

För ett barn som vistas på institution eller är placerat i annat enskilt hem kan bidrag utges för de dagar barnet vistas i föräldrahemmet. Ferievårdbidrag utges om barnet är hemma i minst tio dagar under ett kvartal eller i minst tio dagar i följd vid kvartalsskifte.

Föräldrar som inte bor tillsammans men som har gemensam vårdnad om handikappat barn har möjlighet att få dela vårdbidraget.

Förälder som har vårdbidrag och som tillfälligt inte kan vårda barnet (till exempel på grund av studier) kan ändå få behålla vårdbidraget i sex månader. Om det finns särskilda skäl kan tiden förlängas med ytterligare sex månader.

Pensionsdelegationen beslutar i ärenden om handikappersättning och vårdbidrag. De avgör för närvarande ca 9 000 ärenden om handikappersättning och ca 4 500 ärenden om vårdbidrag, dvs sammanlagt ca 13 500 ärenden per år.

7.2.2 Överväganden och förslag

Handikappersättning och vårdbidrag är pensionsförmåner som innehåller ett stort mått av skälighetsbedömningar. Varje ärende ska bedömas utifrån den enskilda försäkrades behov och förhållanden. Bedömningarna får inte schabloniseras.

Utredningen föreslår därför att förtroendevalda även i fortsättningen skall fatta beslut i ärenden om handikappersättning och vårdbidrag.

7.3 Delpension

7.3.1 Gällande bestämmelser

Bestämmelserna om delpension finns i lagen om delpensionsförsäkring (NDPL), som ersatte lagen om delpensionsförsäkring (DPL) den 1 januari 1980.

Delpension kan den få som i åldern 60-64 år förvärvsarbetar och minskar sin arbetstid. För att bli berättigad till delpension skall man bl a

- ha haft pensionsgrundande inkomst för ATP under minst tio år från och med det år man fyllde 45 år (även år då man begärt undantagande räknas in)
- ha förvärvsarbetat under minst fem av de senaste tolv månaderna
- vara bosatt i Sverige.

Reglerna för delpension är olika för anställda och egenföretagare eller uppdragstagare. Avgörande för vilka regler som ska gälla är sysselsättningen efter det att man minskat sin arbetstid. Den som är uppdragstagare räknas som egenföretagare. Även företagsledare och dennes make i s k fåmansföretag räknas som egenföretagare.

Försäkrad som har en bisyssla vid sidan av sitt huvudsakliga arbete kan i vissa fall få sin rätt till delpension bedömd utan hänsyn till bisysslan.

För att bli berättigad till delpension måste försäkrad som är anställd minska sin arbetstid med i genomsnitt minst fem timmar i veckan. Den nya arbetstiden skall understiga den ordinarie arbetstiden i yrket med minst fem timmar i veckan. Arbetstiden efter minskningen måste vara i genomsnitt minst 17 timmar per arbetsvecka.

Egenföretagare och uppdragstagare måste minska sin arbetstid med i genomsnitt hälften för att kunna få delpension. Efter arbetstidsminskningen får arbetstiden inte understiga i genomsnitt 17 timmar per vecka. Den försäkrade måste kunna visa hur han ämnar gå till väga för

att minska arbetstiden med minst hälften. Uppgifterna ska styrkas av ojävig person som väl känner till inkomst- och arbetsförhållandena.

Delpensionen är 50 % av det inkomstbortfall som uppstår efter minskningen av arbetstiden. Överstiger inkomsten 7,5 gånger basbeloppet vid årets ingång bortser man från den överskjutande delen vid beräkning av inkomstbortfallet.

Enligt 17 § NDPL skall delpensionsärende avgöras av pensionsdelegation

- om rätten till delpension skall bedömas med bortseende från bisyssla,
- om ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller
- om tjänsteman hos försäkringskassa finner skäl föreligga mot bifall till ansökan.

Ärenden skall dock inte avgöras av pensionsdelegation om ansökan skall avslås på grund av att den försäkrade

- inte uppfyller föreskrivna villkor om viss ålder, tio års pensionsgrundande inkomst för tilläggspension eller bosättning i Sverige,
- uppbär allmän förtids- eller ålderspension för samma tid eller
- ansöker om delpension för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden.

I ett beslut den 20 maj 1981 (mål nr 143/80:3) fann försäkringsöverdomstolen att motsvarande regler i den gamla delpensionslagen bör tolkas så att även ärende där man ifrågasätter indragning av delpension skall avgöras av pensionsdelegationen. Försäkringsrätterna har därefter i åtskilliga mål återförvisat indragningsärenden till försäkringskassorna för prövning i pensionsdelegation, eftersom besluten inte fattats i behörig ordning. Ärendena har rört delpension både enligt nya och gamla delpensionslagen.

Ett syfte med reglerna i 17 § NDPL var att bifallsärenden, där den försäkrades arbets- och inkomstförhållanden är svårbedömda, skulle prövas i pensionsdelegation i större omfattning än tidigare. Å andra sidan skulle delegationen inte behöva belastas med ärenden där rent formella skäl utgjorde hinder mot bifall till ansökan.

7.3.2 Riksförsäkringsverkets rapport - Delpension och rörlig pensionsålder, en uppföljning och utvärdering

Riksförsäkringsverket överlämnade i januari 1984 en rapport Delpension och rörlig pensionsålder till regeringen. Rapporten har utarbetats av en arbetsgrupp inom verket och rapporten behandlades vid flera tillfällen i den centrala pensionsdelegationen.

I kapitel 10 - Vissa administrativa frågor - i rapporten behandlas bl a frågan om prövning av delpensionsärenden i pensionsdelegation. I rapporten presenteras tre alternativa förslag på hur man skulle kunna begränsa prövningen i delegationen till sådana ärenden som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet och låta okomplicerade ärenden i ökad utsträckning avgöras av tjänstemän.

- Alt 1 En möjlighet är att endast ärenden som är vidlyftiga eller svårbedömda skall prövas av delegation. Övriga ärenden som enligt gällande bestämmelser alltid skall prövas i delegation får därmed ingen särställning. Dessa ärenden skall alltså prövas i delegation endast i den mån de kan anses vara svårbedömda. Denna metod leder sannolikt till ojämnheter i fråga om delegationernas medverkan med hänsyn till att det säkerligen råder olika uppfattningar om vad som skall anses vara vidlyftigt eller svårbedömt.
- Alt 2 En annan möjlighet är att bisyssle-, avslags- och indragningsärenden inte skall avgöras av delegation i de fall det kan anses vara uppenbart obehövligt. Även med denna metod finns givetvis risk för ojämn bedömning. Skillnaderna mellan kassorna torde dock bli mindre då bedömningen begränsas till vissa ärendetyper.
- Alt 3 Ytterligare en möjlighet är att gällande regler kompletteras med en förteckning över de ärenden som skall undantas från prövning i pensionsdelegation.

I rapporten - där antalet rutinärenden uppskattas till ca 70 % av de delpensionsärenden som avgörs i pensionsdelegation - förordas en lösning enligt alternativ 3.

7.3.3 Överväganden och förslag

Utredningen anser att alla delpensionsärenden som bedöms vara vidlyftiga eller av svår beskaffenhet skall avgöras av förtroendevalda.

Dessutom bör tjänsteman, om han av annan särskild anledning finner att ärendet bör avgöras av socialförsäkringsnämnden, kunna hänskjuta ärendet dit enligt den generella regel som utredningen föreslagit under avsnitt 5.6. Övriga ärenden - dit hör bl a bisyssleärenden - och ärenden där rent formella skäl utgör hinder mot bifall till ansökan bör prövas av tjänstemän.

Utredningen anser vidare att ärenden om delpension till **egenföretagare** är av sådan beskaffenhet att de alltid bör prövas av förtroendevalda.

Egenföretagarna är inte någon homogen grupp utan personer som arbetar under vitt skilda betingelser. I gruppen ingår inte bara lantbrukare och företagare inom handel och industri utan också många självständiga yrkesutövare, t ex konstnärer. Även om det finns betydande skillnader i fråga om arbetsförhållanden har egenföretagare i regel fria och oreglerade arbetstider. Vidare är en företagares inkomst inte bestämd på förhand. Den varierar i många fall från år till år. I allmänhet finns det inte heller något direkt samband mellan arbetstid och inkomst. Inkomsten är ofta beroende av andra omständigheter som t ex konjunkturer och investeringar. Vilket belopp som utgör en företagares verkliga inkomst kan också vara svårt att avgöra beroende på bokföringstekniska och juridiska regler.

Utredningen föreslår att **socialförsäkringsnämnden** i fortsättningen **skall fatta första beslutet** i delpensionsärenden

- av vidlyftig natur eller svår beskaffenhet, där den försäkrades arbets- och inkomstförhållanden är svårbedömda
- där sökanden efter arbetstidsminskningen inte förvärvsarbetar enbart som anställd (egenföretagare)
- där tjänsteman hos försäkringskassan av annan anledning anser att ärendet bör prövas av förtroendevalda

Utredningen föreslår att övriga delpensionsärenden undantas från prövning av förtroendevalda oavsett om det gäller bifalls- eller avslagsbeslut.

Tjänstemän bör alltså - enligt utredningens mening - i fortsättningen **besluta** i ärenden där ansökan om delpension eller förhöjd delpension skall avslås eller pensionen dras in på grund av att sökanden

- inte uppfyller föreskrivna villkor om viss ålder, tio års pensionsgrundande inkomst för tilläggspension eller bosättning i Sverige
- uppbär allmän förtids- eller ålderspension för tid som ansökan avser
- ansöker om delpension för längre tid tillbaka än som får beviljas
- inte får något inkomstbortfall vid arbetstidsminskningen
- ansöker om förhöjd delpension vid retroaktivt verkande löneavtal, då avtalet inte omfattar dagen för arbetstidsminskningen
- anmäler att han ändrat sin arbetstid i sådan grad att han inte längre är berättigad till delpension
- slutar sitt förvärvsarbete och uppger att han inte är arbetssökande.

Utredningens förslag innebär att socialförsäkringsnämnderna kommer att få avgöra uppskattningsvis ca 1 000 delpensionsärenden per år.

7.4 Arbetsskador

7.4.1 Gällande bestämmelser

Lagen om arbetsskadeförsäkring (LAF) trädde i kraft den 1 juli 1977 och ersatte då lagen om yrkesskadeförsäkring.

Försäkringen omfattar alla förvärvsarbetande. Någon åldersgräns beträffande tillhörigheten till försäkringen finns inte. Detta innebär att även personer som är under 16 år eller över 65 år har rätt till ersättning vid arbetsskada. Både fast och tillfälligt anställda omfattas av arbetsskadeförsäkringen oberoende av arbetets art och lönens storlek. Även uppdragstagare, egna företagare och studerande kan under vissa förutsättningar omfattas av försäkringen.

Begreppet **arbetsskada** används som en sammanfattande benämning på de olycksfallsskador och andra hälsorubbningar som kan ge rätt till ersättning enligt LAF. Med arbetsskada avses också skada på protes eller liknande anordning som är i bruk för sitt ändamål.

Arbetsskadebegreppet enligt LAF omfattar

- skada till följd av olycksfall i arbetet
- annan skadlig inverkan i arbetet
- olycksfall vid färd till eller från arbetet
- skada framkallad av smitta

Med **annan skadlig inverkan i arbetet** avses i princip alla faktorer i arbetsmiljön som kan påverka den fysiska eller psykiska hälsan ogynnsamt. Arbetsskador som uppkommer av dessa orsaker kallas **arbetssjukdomar**.

När det gäller olycksfall i arbetet är det förhållandevis enkelt att fastställa olycksfallet. Betydligt svårare kan det vara att vid arbetssjukdom konstatera annan skadlig inverkan. För att en annan faktor än olycksfall skall anses skadlig måste det göras en farlighetsbedömning av den faktor som man menar har vållat sjukdomen. Först när man efter en sådan bedömning har konstaterat att faktorn i och för sig kan vara skadlig, träder själva bevisregeln in. Det är viktigt att hålla frågan om en faktors farlighet isär från den bedömning som skall göras med hjälp av bevisregeln.

För att en skada skall anses vara orsakad av skadlig inverkan i arbetet och följaktligen bli bedömd som arbetsskada gäller enligt **bevisregeln** följande två förutsättningar:

1. Den försäkrade skall ha varit utsatt för olycksfall eller annan skadlig inverkan i arbetet.
2. Det får inte finnas betydligt starkare skäl som talar mot att skadan har orsakats av den skadliga inverkan. Detta innebär att man inte ställer upp krav på vetenskapligt belagt samband mellan orsak och skada i ett ärende om ersättning från arbetsskadeförsäkringen. För att arbetsskada inte skall anses föreligga räcker det inte med att skälen mot ett samband är starkare än skälen för. De skäl som talar mot samband måste vara betydligt starkare än skälen för.

Med hänsyn till att de flesta arbetsskador är av ganska enkel natur vilket medför att den skadade mycket snart är fullt återställd utan kvarvarande men, har arbetsskadeförsäkringen **samordnats med sjukförsäkringen** enligt AFL.

Samordningstiden omfattar i regel de 90 närmast följande dagarna efter det att skadan inträffade. Sjukpenning under samordningstiden utgår enligt AFL till försäkrad, som är berättigad till sådan sjukpenning. Under samordningstiden kan också vissa särskilda ersättningar utgå från arbetsskadeförsäkringen.

Vid sjukdom som **efter samordningstiden** nedsätter den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst genom arbete med minst hälften utges sjukpenning enligt LAF. LAF-sjukpenningen skall i princip täcka den försäkrades hela inkomstbortfall. Sjukpenningunderlaget får dock inte beräknas till högre belopp än vad som motsvarar 7,5 gånger basbeloppet vid årets början. Om den beräknade årsinkomsten inte uppgår till 6 000 kronor, ska den ändå beräknas till detta belopp.

Om en arbetsskada efter samordningstidens slut föranleder behov av läkarvård eller sjukhusvård utges ersättning enligt LAF för hela vårdkostnaden. En förutsättning är att vården erhålls inom den offentliga vården eller av läkare, som är ansluten till den allmänna försäkringen. Dessutom utges ersättning för sjukvårdande behandling, läkemedel och hjälpmedel.

Rätten till **arbetsskadelivränta** bedöms efter ett ekonomiskt invaliditetsbegrepp. Den bedömning som ligger till grund för livräntans storlek är en jämförelse mellan den inkomst den försäkrade skulle ha uppnått om skadan inte inträffat, och den inkomst han kan beräknas uppnå efter invaliditetens inträde.

I fråga om äldre försäkrade bör man i första hand ta hänsyn till vederbörandes förmåga att skaffa sig inkomst av sådant arbete som finns tillgängligt. Vid bedömningen skall de regler som gäller i den allmänna försäkringen tillämpas.

Livränta enligt LAF utges inte om den försäkrade genom skadan fått sin arbetsförmåga nedsatt med mindre än 1/15 eller om den årliga inkomstförlusten understiger 1/4 av basbeloppet vid årets ingång.

Om en försäkrad **avlider** till följd av arbetsskada utbetalas begravningshjälp med belopp som motsvarar 30 % av basbeloppet vid tiden för dödsfallet. Änka efter försäkrad som avlidit till följd av arbetsskada har i vissa fall rätt till livränta. Den avlidnes barn har rätt till livränta. Det sammanlagda beloppet av samtliga livräntor till efterlevande får inte överstiga livränteunderlaget. Om så är fallet skall livräntorna reduceras proportionellt.

Beslut om arbetsskada till följd av olycksfall i arbetet samt efterlevandelivränta vid olycksfall med dödlig utgång fattas av tjänsteman vid centralkontorets utredningsavdelning.

Pensionsdelegationen skall avgöra frågor om skada eller dödsfall till följd av annat än olycksfall i arbetet. Delegationen beslutar också om livränta till den försäkrade, egenlivränta.

Pensionsdelegationerna fattar beslut i ca 18 500 arbetssjukdomsärenden och ca 3 000 livränteärenden per år.

En översyn av vissa frågor inom arbetsskadeförsäkringen görs f n av arbetsskadeutredningen (S 1984:01).

7.4.2 Överväganden och förslag

När LAF kom till förordades (i prop 1975/76:197) att ärenden angående egenlivränta och arbetssjukdom skulle avgöras i pensionsdelegation för att garantera en kvalificerad handläggning i försäkringskassorna av de nya ärendena.

Vid prövning av om den försäkrade varit utsatt för skadlig inverkan i arbetet skall det göras en farlighetsbedömning utifrån förhållandena på den enskilda arbetsplatsen. Vid livränteprövning skall i varje enskilt fall bedömas vilken inkomst den försäkrade skulle ha haft om skadan in-

te inträffat respektive vilken inkomst han beräknas kunna få efter skadan. I princip alla typer av arbetsplatser i samhället och alla olika inkomstslag kan bli aktuella för bedömning.

Utredningen anser att denna typ av bedömningar väl uppfyller de kriterier, för beslut av förtroendevalda som utredningen ställt upp. Det har också stor betydelse för den försäkrade ur trygghets- och försörjningssynpunkt huruvida en skada blir godkänd som arbetsskada eller inte.

Utredningen föreslår att förtroendevalda även i fortsättningen skall fatta beslut i ärenden om egenlivränta och arbetssjukdom. Dessutom bör tjänsteman, om han av annan särskild anledning finner att ärendet bör avgöras av socialförsäkringsnämnden, kunna hänskjuta ärendet dit enligt den generella regel som utredningen föreslagit i avsnitt 5.6.

7.5 Statligt personskadeskydd (LSP)

7.5.1 Gällande bestämmelser

LSP trädde i kraft samtidigt som LAF och ersatte militäresättningslagen m fl förordningar.

Det statliga personskadeskyddet gäller för den som skadas under militär-, civilförsvars- eller räddningstjänst. Personskadeskyddet omfattar också den som är häktad eller intagen i anstalt. Personskadeskyddet gäller från och med den tidpunkt då tjänstgöringen eller intagningen påbörjas och upphör i och med att den avslutas. Denna tid kallas skyddstid.

Personskadeskyddet omfattar de allra flesta skador och sjukdomar som ådragits under skyddstiden. Skada eller sjukdom som inträffat under skyddstiden ger därför i allmänhet rätt till ersättning.

När det gäller sjukdom som visat sig under skyddstiden utgår man från att det finns ett samband mellan verksamheten under denna tid och sjukdomen om det inte finns skälig anledning anta att sjukdomen har

orsakats av annat än verksamheten eller intagningen ifråga och om denna inte har väsentligt bidragit till sjukdomen. Vid sjukdom som visat sig efter skyddstidens slut krävs för ersättning att verksamheten väsentligt kan ha bidragit till sjukdomen.

Personskadeskyddet ger ersättning vid sjukdom, bestående nedsättning av arbetsförmågan och vid dödsfall. Vid sjukdom betalas sjukpenning, vid bestående nedsättning av arbetsförmågan betalas livränta och vid dödsfall betalas begravningshjälp och livränta till efterlevande. Sjukpenning och livränta betalas inte under skyddstiden.

Handläggningen av personskadeskyddet hos försäkringskassorna följer samma ordning som gäller för arbetsskadeärenden. Det innebär att fråga om sjukdom har ådragits under skyddstiden prövas av kassans pensionsdelegation. Delegationen skall också pröva rätten till egenlivränta.

Antalet LSP-ärenden som beslutas i pensionsdelegationerna är ca 1 000 per år.

7.5.2 Överväganden och förslag

Utredningen gör samma bedömning beträffande LSP som beträffande LAF och föreslår att förtroendevalda även i fortsättningen skall fatta beslut om sjukdom och egenlivränta enligt lagen om statligt personskadeskydd. Dessutom bör tjänsteman, om han av annan särskild anledning finner att ärendet bör avgöras av socialförsäkringsnämnden, kunna hänskjuta ärendet dit enligt den generella regel som utredningen föreslagit i avsnitt 5.6.

7.6 Bidragsförskott

7.6.1 Gällande bestämmelser

Bestämmelserna om bidragsförskott finns i lagen om bidragsförskott (BDFL).

7.6.1.1 Rätten till bidragsförskott

Alla föräldrar är i princip skyldiga att bidra till sina barns försörjning. En förälder som inte bor tillsammans med sitt barn och som inte har vårdnaden om barnet, skall medverka till barnets försörjning genom att betala underhållsbidrag.

En del föräldrar bor inte tillsammans med varandra men har gemensam vårdnad om barn. Om barnet bor varaktigt hos den ena föräldern skall den andra betala underhållsbidrag. Underhållsbidrag kan fastställas genom en frivillig uppgörelse mellan föräldrarna eller genom dom i domstol. Underhållsbidrag beräknas med hänsyn till barnets behov och till föräldrarnas ekonomiska förmåga.

Om den underhållsskyldige föräldern inte betalar underhållsbidraget eller betalar ett lågt underhållsbidrag kan barnet få bidragsförskott. När bidragsförskott beviljats skall den underhållsskyldige i fortsättningen betala den del av underhållsbidraget som motsvarar bidragsförskottet till försäkringskassan.

Arbetsuppgifterna med handläggning av bidragsförskott har delats mellan försäkringskassans lokalkontor och centralkontor. Lokalkontoret tar emot ansökan, beviljar bidragsförskott och handhar löpande åtgärder i pågående bidragsförskottsärenden. Centralkontoret hos den försäkringskassa där den underhållsskyldige är inskriven bevakar att den underhållsskyldige betalar fastställt underhållsbidrag. Detta medför att kraven kan samordnas om den underhållsskyldige har flera barn, vars vårdnadshavare är bosatta inom olika kassaområden. Möjligheten att överblicka den underhållsskyldiges totala sociala situation och betalningsförmåga är viktig för kravverksamheten.

Utredningen har övervägt förtroendemannamedverkan i bidragsförskottshandläggningen dels beträffande handläggning av indrivning av obetalda underhållsbidrag dels beträffande beslut om eventuell eftergift av återkrav.

7.6.1.2 Indrivning av obetalda underhållsbidrag

När den underhållsskyldige inte betalar fastställt underhållsbidrag skall försäkringskassan vidta lämpliga åtgärder för att driva in skulden. Om den underhållsskyldige bedöms ha förmåga att betala skickas enligt gällande rutiner en betalningsanmaning med inbetalningskort ut. Av betalningsanmaningen framgår att ärendet kan komma att överlämnas till kronofogdemyndigheten för indrivning om den underhållsskyldige inte betalar eller på godtagbart sätt styrker att han saknar betalningsförmåga. När en skuld uppstått kan försäkringskassan och den underhållsskyldige komma överens om en betalningsplan.

Om den underhållsskyldige trots påminnelse och betalningsanmaning inte betalar fastställt underhållsbidrag eller inte betalar enligt överenskommen plan, skall försäkringskassan bedöma om ytterligare åtgärder skall vidtas. Om så är fallet kan kassan hos kronofogdemyndigheten ansöka om införsel eller utmätning. Denna ansökan är ett led i arbetet med att driva in skulden.

Kronofogdemyndigheten gör en självständig utredning i ärendet. Om kronofogdemyndigheten beslutar att införsel eller utmätning skall ske, kan den underhållsskyldige överklaga kronofogdemyndighetens beslut hos hovrätten. Försäkringskassans ansökan till kronofogdemyndigheten om utmätning eller införsel kan däremot inte överklagas.

Försäkringskassorna gör ca 12 000 införselansökningar per år. Antalet ansökningar om utmätning är ca 25 000 per år, varav 20 000 är ansökan om utmätning i överskjutande skatt och 5 000 är övriga utmätningsansökningar.

7.6.1.3 Eftergift av återkrav

Om den underhållsskyldige ådragit sig en skuld till det allmänna för obetalda underhållsbidrag kan han hos försäkringskassan ansöka om att återkravet (skulden) helt eller delvis efterges. Kassan kan även på eget initiativ pröva om eftergift kan lämnas.

Kraveftergiftsbesluten är i huvudsak av två slag. Dels beslut som främst grundas på ekonomisk bedömning dels beslut där personliga förhållanden/särskilda skäl varit avgörande. Eftergiftsanledning kan vara arbetslöshet, ändring i ekonomiska förhållanden, stor försörjningsbörda, rehabilitering, sjukdom, vård på anstalt eller annan skälig anledning.

Besluten fattas av avdelningschef eller sektionschef vid centralkontorets pensions- och bidragsavdelnings bidragssektion.

Försäkringskassorna fattar beslut i ca 10 000 eftergiftsärenden per år.

7.6.2 Överväganden och förslag

Utredningen har diskuterat förtroendemannamedverkan vid beslut att ansöka om exekutiva åtgärder hos kronofogdemyndigheten t ex införsel, exekution i fast egendom eller i lös egendom av större värde.

Beslut att ansöka om exekutiv åtgärd är ett **s k beslut under handläggning**. Det är inte ett slutligt beslut, som kan överklagas, utan en delåtgärd i kravhandläggningen. Detta innebär att det är mycket svårt att finna naturliga avgränsningar för hur förtroendemän skulle kunna delta i handläggningen.

Utredningen har funnit att nackdelarna är alltför stora i förhållande till fördelarna när det gäller förtroendemannamedverkan vid beslut att ansöka om exekutiva åtgärder enligt 17 § BDFL. Utredningen anser därför att tjänsteman även i fortsättningen bör handlägga dessa ärenden.

Kravhandläggningen leder dock i vissa fall vidare till en prövning av om eftergift av den underhållsskyldiges skuld till försäkringskassan kan beviljas. Detta kan som nämnts också ske på kassans eget initiativ. Som framgår nedan kommer utredningen att föreslå att förtroendemän skall besluta i eftergiftsärenden.

Utredningen anser att beslut om huruvida en underhållsskyldig skall beviljas eftergift av återkrav (skuld till försäkringskassan) har så bety-

dande inslag av skälighetsbedömningar att förtroendevalda bör fatta första beslutet. Utredningen föreslår därför att socialförsäkringsnämnden skall besluta i ärenden om eftergift av återkrav för utgivet bidragsförskott enligt 18 § BDFL. Dessutom bör tjäns-teman, om han av annan särskild anledning finner att ärendet bör avgöras av socialförsäkringsnämnden, kunna hänskjuta ärendet dit enligt den generella regel som utredningen föreslagit i avsnitt 5.6.

7.7 Inkomstprövade förmåner

7.7.1 Gällande bestämmelser

7.7.1.1 Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg

Bestämmelserna om hustrutillägg (HT) och kommunalt bostadstillägg (KBT) finns i lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension (HKL). Tillämpningen av lagen regleras bl a i riksförsäkringsverkets författningssamling (RFFS).

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension är inkomstprövade förmåner. I ansökan om HT/KBT skall den försäkrade därför lämna uppgifter om eventuella inkomster (även skattefria), förmögenhet och skulder. Har den försäkrade sålt eller skänkt bort fast eller lös egendom skall även detta uppges. Rätten till hustrutillägg och bostadstillägg prövas samtidigt. Minskning på grund av inkomst görs i första hand på bostadstillägget.

Hustru till ålderspensionär (som fyllt 65 år) eller förtidspensionär kan få hustrutillägg om hon fyllt 60 år och inte själv har ålderspension eller förtidspension. Det krävs att makarna varit gifta i minst fem år. Undantag från detta krav finns dock. En änka som har änkepension och gifter om sig och då förlorar sin änkepension kan få hustrutillägg innan det nya äktenskapet varat i fem år.

Enligt gällande praxis kan i undantagsfall hustrutillägg beviljas på grund av särskilda skäl till hustru som inte fyllt 60 år om

- mannen vårdas stadigvarande i hemmet och hans tillstånd är sådant att hustrun inte kan lämna honom utan tillsyn och hjälp
- hustrun inte kan förvärvsarbeta på grund av att det finns små barn i hemmet
- hustrun har nedsatt arbetsförmåga på grund av egen sjukdom (pensionsdelegationen skall dock i sådana fall först pröva om kvinnan i stället är berättigad till förtidspension eller sjukbidrag)
- hustrun med hänsyn till ålder (55 år), utbildning och arbetsmarknadsmässiga förhållanden på hemorten inte kan få förvärvsarbete.

Hustrutillägget betalas ut till kvinnan som en självständig pensionsförmån. För att hustrutillägg skall kunna utges krävs också att kvinnan uppfyller kraven för rätt till folkpension - svenskt medborgarskap, bosättning eller mantalsskrivning.

Försäkrad som har folkpension (ålderspension från 65 år, förtidspension, sjukbidrag eller änkepension) kan få kommunalt bostadstillägg (KBT). KBT beräknas efter de grunder för utgivande av bostadstillägg som varje kommun själv bestämmer. Bostadstilläggets storlek varierar därför mellan olika kommuner och är i regel beroende av bostadskostnaden.

Bostadskostnaden ligger till grund för hur stort bostadstillägg som kan utges. Den försäkrade skall därför i ansökan redovisa bostadskostnaden och hur många som bor i bostaden. Vidare skall boendeformen redovisas, t ex hyrd bostad, bostadsrätt eller egen fastighet. Särskilda regler finns för att beräkna bostadskostnaden för olika former av boende.

Vid beräkning av årsinkomsten räknar man med de flesta slag av inkomster, som den försäkrade beräknas ha, t ex arbetsinkomst och viss del av tilläggspensionen (ATP). Även skattefria inkomster, exempelvis från Arbetsmarknadsförsäkringar (AMF), skall räknas med. På kapital och andra tillgångar räknas vanligen 5 % ränta som inkomst. För den

del av kapitalet och tillgångarna som överstiger 120 000 kronor för makar gemensamt och 75 000 kronor för ensamstående räknas ytterligare 10 % ränta som inkomst. Folkpension, handikappersättning och allmänt barnbidrag är exempel på inkomster som inte räknas med vid beräkning av årsinkomsten. För makar beräknas en gemensam inkomst som delas lika mellan dem. Det kommunala bostadstillägget minskas därefter med en tredjedel och hustrutillägget minskas i förekommande fall med 3/5 av den del av inkomsten som överstiger 1 000 kronor för ogift och 750 kronor för var och en av makar.

Försäkringsnämnden fattar beslut i ärenden om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Nämndens ordförande äger dock - med vissa specificerade undantag - ensam fatta beslut i ärenden, s k ordförandebeslut.

7.7.1.2 Inkomstprövad änkepension enligt äldre lag (övergångsankor)

Bestämmelserna om inkomstprövad änkepension enligt äldre lag finns bl a i 16 § lagen angående införande av lagen om allmän försäkring.

Änkepensionens storlek är helt eller delvis beroende av inkomstprövning om mannen avled före den 1 juli 1960. Om dödsfallet inträffat före den 1 juli 1958 utges hela änkepensionen efter inkomstprövning. Inträffade dödsfallet under tiden 1 juli 1958-30 juni 1959 eller under tiden 1 juli 1959-30 juni 1960, omfattar inkomstprövningen två tredjedelar respektive en tredjedel av änkepensionen.

Försäkringsnämndens ordförande fattar beslut om denna förmån.

7.7.1.3 Ordförandebeslut

Enligt riksförsäkringsverkets kungörelse (RFFS 1977:6 omtryckt 1977:35) om beslutanderätten i vissa ärenden vilkas prövning ankommer på försäkringsnämnd, har försäkringsnämndens **ordförande** rätt att - med vissa specificerade undantag - **ensam fatta beslut** i ärenden. Ordföranden kan dock, om han finner skäl därtill, överlämna ärende att avgöras av försäkringsnämnden i dess helhet.

Ärenden som undantagits från ordförandens beslutanderätt är

- 1 rätt till hustrutillägg på grund av särskilda skäl
- 2 rätt till inkomstprövad förmån när försäkrad åberopat oriktig uppgift eller underlåtit att anmäla ändring av förhållande som kunnat påverka rätten till och storleken av förmånen
- 3 beräkning av avhänt kapital
- 4 likställande av gift pensionsberättigad med ogift sådan och det omvända förhållandet
- 5 rätt till inkomstprövad förmån vid bosättning utomlands
- 6 rätt att överskrida det i kommunens grunder angivna maximala bostadstillägget
- 7 fördelning av bostadskostnad mellan försäkrad och annan person, med vilken den försäkrade sammanbor, på annat sätt än genom lika fördelning mellan de sammanboende
- 8 beräkning av årsinkomst för förfluten tid, då försäkringskassan beslutat om återkrav
- 9 beräkning av årsinkomst för försäkrad som har del i oskiftat dödsbo när behållningen överstiger fyra gånger det vid tiden för dödsfallet gällande basbeloppet och det finns dödsbodelägare utöver efterlevande make
- 10 beräkning av årsinkomst avseende jordbruk som brukas av ägaren, rörelse eller flerfamiljsfastighet

Antalet beslut per år beträffande inkomstprövade förmåner uppskattas till ca 545 000. I ca 70 000 av dessa ärenden (ca 13 procent) beslutar försäkringsnämnden. Resten ca 475 000 ärenden - dvs den stora mängden - är sådana i vilka ordföranden beslutar ensam.

7.7.2 Överväganden och förslag

Såsom redan påpekats i de allmänna motiven för förtroendevaldas medverkan i beslutsprocessen anser utredningen, att syftet med förtroendemannamedverkan inte uppnås om beslutsfattandet delegeras till en förtroendevald ordförande. Styrkan i ett förtroendemannabeslut ligger i att det fattas av flera personer så att gruppens samlade kunnande och erfarenheter kan tas till vara.

Utredningen har vid sin genomgång av de ärendetyper som gäller inkomstprövade förmåner (hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och inkomstprövad änkepension) funnit att de ärenden i vilka försäkringsnämndens ordförande ensam fattar beslut inte uppfyller utredningens kriterier på typ av ärenden som förtroendevalda bör fatta första beslutet i. I övervägande antalet ärenden är det fråga om rena beräkningar där beräkningssättet är uttömmande reglerat. Utredningen föreslår därför att tjänstemän i fortsättningen skall fatta beslut i dessa ärenden.

När det gäller de ärenden som undantagits från ordförandens beslutsrätt anser utredningen inte att de ärendetyper som beskrivs i punkterna 4-5 och 8-9 ovan inrymmer ett sådant mått av skälighetsbedömning, att det motiverar förtroendemannamedverkan i första beslutet. Dessa ärenden kan närmast jämföras med sådana som försäkringsnämndens ordförande f n beslutar i. Ofta finns utfyllande tillämpningsföreskrifter och en stabil praxis.

Utredningen anser däremot att förtroendevalda även i fortsättningen skall pröva de ärendetyper som beskrivs i punkterna 1-3, 6-7 och 10. Dessa ärendetyper innehåller - enligt utredningens mening - betydande inslag av skälighetsprövning och beslutet har dessutom i de flesta fall stor betydelse för den försäkrade.

De förutsättningar som måste vara uppfyllda, för att en kvinna skall vara berättigad till **hustrutillägg på särskilda skäl** (punkt 1), har närmare presenterats tidigare i detta avsnitt. Av denna redogörelse framgår att besluten inrymmer ett förhållandevis stort mått av skälighetsbedömning.

Om försäkrad **åberopat oriktig uppgift, lämnat ofullständiga uppgifter eller underlåtit att anmäla förhållande som kunnat påverka rätten till och storleken av förmånen** (punkt 2) kan försäkringsnämnden besluta om avslag, indragning och/eller förverkande.

Den som uppbär hustrutillägg och/eller kommunalt bostadstillägg är skyldig att anmäla ändringar som gäller ekonomiska förhållanden,

civilstånd eller bosättningsort. Anmälan om ändrade förhållanden skall ske "utan oskäligt dröjsmål". Försäkringsnämnden har att ta ställning till om den försäkrades ekonomiska förhållanden förbättrats så väsentligt att han bort inse detta och om han i så fall utan dröjsmål anmält detta till försäkringskassan.

Beslut om avslag eller indragning kan kombineras med ett beslut om förverkande, dvs ett beslut om att den försäkrade inte har rätt till förmånen under en viss bestämd tid framöver. Beslut om förverkande av förmånen kan få stor ekonomisk betydelse för den försäkrade. Hans ekonomiska förhållanden kan ändras genomgripande under förverkandetiden och man kan inte, när man fattar beslutet, överblicka vilka ekonomiska konsekvenser beslutet får för den försäkrade.

Om försäkrad utan ersättning eller mot uppenbart otillräcklig ersättning **avhänt sig inkomst eller egendom** i sådan omfattning att avhändelsen avsevärt inverkar på beräkningen av hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg (punkt 3), kan försäkringsnämnden även i dessa fall om det finns skäl till det besluta om avslag på ansökan, indragning och/eller förverkande. En förutsättning för påföljd är att den försäkrade insett eller bort inse att avhändelsen skulle komma att påverka rätten till HT/KBT. Försäkringsnämnden kan i stället för eller jämte någon eller några av nämnda påföljder besluta att den försäkrades årsinkomst skall beräknas, som om han helt eller delvis hade kvar den inkomst eller egendom som han avhänt sig. I ärenden om avhänt kapital finns - enligt utredningens mening - utrymme för såväl ekonomiska bedömningar som skälighetsbedömningar.

I många kommuners grunder finns en paragraf som ger försäkringsnämnden rätt att om särskilda skäl föreligger **överskrida den övre gränsen för det kommunala bostadstillägget** (punkt 6). En sådan paragraf finns dock inte i kommunförbundets normalgrunder och många kommuner har den följaktligen inte.

Särskilda skäl för att överskrida övre gränsen för kommunalt bostadstillägg är t ex svårigheter att skaffa billigare bostad på orten, handikapp eller familjens storlek. I många av dessa ärenden finns ett stort inslag av skälighetsbedömning.

Försäkringsnämnden kan besluta om **annan fördelning än lika fördelning av bostadskostnaden mellan försäkrad och annan person** (punkt 7) om det finns särskilda skäl för det. En förutsättning är att kommunen inte föreskrivit något annat i sina grunder.

Särskilda skäl att göra avsteg från huvudregeln om lika fördelning av bostadskostnaden kan vara att någon eller några kan sägas disponera övervägande del i lägenheten eller att någon har varaktigt nedsatt betalningsförmåga till följd av sjukdom, arbetslöshet, studier etc. I denna typ av ärenden kan det finnas utrymme för skälighetsprövning.

Försäkringsnämnden beräknar **årsinkomsten för försäkrad som brukar eget jordbruk, driver rörelse eller har flerfamiljsfastighet** (punkt 10). Beräkning av den framtida årsinkomsten kan medföra problem i vissa fall. Denna typ av ärenden kan innehålla såväl skälighetsbedömningar som ekonomiska bedömningar.

Ett problem i detta sammanhang är vad man skulle kunna kalla **följdbeslut**.

När försäkringsnämnden första gången beslutar om t ex avhänt kapital prövar nämnden sakförhållandena. Vid ny ansökan med anledning av ändrad inkomst eller bostadskostnad skall nämnden på nytt pröva ärendet även om förhållandena i sak i övrigt inte har ändrats.

Utredningen anser att i ärenden där förtroendevalda fattat beslut i sakfrågan bör tjänstemän fatta **följdbeslut** om förhållandena i övrigt inte har ändrats.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen beträffande inkomsprovade förmåner att följande ärenden skall prövas av socialförsäkringsnämnd i första beslutet

- rätt till hustrutillägg på särskilda skäl
- rätt till inkomstprövad förmån när försäkrad åberopat oriktig uppgift eller underlåtit att anmäla ändring av förhållande som kunnat påverka rätten till och storleken av förmånen
- beräkning av avhänt kapital

- rätt att överskrida det i kommunens grunder angivna maximala bostadstillägget
- fördelning av bostadskostnad mellan försäkrad och annan person, med vilken den försäkrade sammanbor, på annat sätt än genom lika fördelning mellan de sammanboende
- beräkning av årsinkomst, för försäkrad som brukar eget jordbruk, driver rörelse eller har flerfamiljsfastighet

Dessutom bör tjänsteman, om han av annan särskild anledning finner att ärendet bör avgöras av socialförsäkringsnämnden, kunna hänskjuta ärendet dit enligt den generella regel som utredningen föreslagit i avsnitt 5.6.

Alla andra typer av ärenden som för närvarande prövas av ordföranden ensam eller av försäkringsnämnden i sin helhet bör - enligt utredningens mening - prövas av tjänstemän i första beslutet. Detsamma gäller alla s k följdbeslut där förhållandena är oförändrade och sakfrågan en gång prövats av förtroendevalda.

I ärenden enligt de sex punkterna ovan fattas årligen sammanlagt ca 25 000 beslut. Antalet följdbeslut uppskattas till mer än hälften av det totala antalet beslut. Detta innebär att socialförsäkringsnämnderna får fatta beslut i uppskattningsvis ca 9 000 ärenden per år om inkomstprövade förmåner.

KOSTNADSBERÄKNINGAR OCH TIDPUNKT FÖR GENOMFÖRANDE

Kostnader för nuvarande pensionsdelegationer och försäkringsnämnder har beräknats efter den modell som användes av RFV-FKF-utredningen. Modellen innebär att kostnaderna beräknas med ledning av gällande arvodesbestämmelser, statistik över ärendevolymen och sammanträdesfrekvens samt antaganden om administrativt påslag för föredraganden och annan försäkringskasspersonal. Vidare antas ledamöter och suppleanter samlas varje år för information. Kostnader för mistade avlöningsförmåner, resekostnadsersättning och traktamenten, porton o dyl samt riksförsäkringsverkets konferenser ingår inte i beräkningarna.

Kostnaden för nuvarande pensionsdelegationer och försäkringsnämnder beräknade på detta sätt blir ca 30 miljoner kronor per år i 1985 års prisläge.

Kostnaderna för socialförsäkringsnämnderna har beräknats efter samma modell. 150 nämnder med sju ledamöter och sex suppleanter förutsätts få arvoden enligt samma regler som för nuvarande pensionsdelegationer. Det administrativa påslaget för försäkringskasspersonal har beräknats till 15 % av en föredragande, en assistent och ett kontorsbiträde per nämnd. Motsvarande beräkning för pensionsdelegationerna är 10 %. Socialförsäkringsnämnderna föreslås besluta i färre ärenden än delegationerna per sammanträde men de kommer att besluta i flera olika ärendetyper vilket torde kräva flera föredragande. Det bedöms därför realistiskt att beräkna det administrativa påslaget till 15 % per nämnd. Utredningen har vidare bedömt att kostnaderna för nuvarande läkardeltagande i pensionsdelegationerna (ca 4,5 miljoner kronor) kan komma att behövas för att täcka kassornas ökade kostnader för förtroendeläkare och konsultläkare. Beräknad på detta sätt blir kostnaden för den nya socialförsäkringsnämnden i stort sett likvärdig med nuvarande kostnader för pensionsdelegationer och försäkringsnämnder.

Förslaget om att socialförsäkringsnämnderna inte skall ompröva sina egna beslut innebär en viss ökning av arbetsbelastningen hos försäkringsrätterna. För dem skulle en sådan ordning innebära en ökning av målen från försäkringskassorna med uppskattningsvis ca 2 000 från nuvarande ca 7 300 till ca 9 300 mål per år. Måltillströmningen till rätterna har dock minskat kraftigt efter den 1 april 1982. Under år 1981 inkom ca 15 400 mål från kassorna till rätterna jämfört med ca 6 500 1983 och ca 7 300 år 1984. Ökningen bör därför ligga inom ramen för rätternas nuvarande arbetskaperitet. En skall nämndemän ingå i försäkringsrätten vid prövning av besvär över beslut av pensionsdelegation eller försäkringsnämnd. Om motsvarande regler införs för prövning av besvär över beslut av socialförsäkringsnämnd kommer det att innebära en ökning av antalet mål med nämndemän i rätterna.

Mandatperioden för de förtroendevalda i nuvarande pensionsdelegationer och försäkringsnämnder går ut den 30 juni 1986. Utredningen föreslår därför att den nya förtroendemannaorganisationen skall införas fr o m den 1 juli 1986.

I samband med nya mandatperioder har riksförsäkringsverket och försäkringskassorna utbildning och information för de förtroendevalda. Detta ingår i verkets och kassornas normala verksamhet och både tid och pengar finns avsatta för ändamålet. Utredningen anser det dock nödvändigt med kraftigt ökade utbildnings- och informationsinsatser i samband med införandet av socialförsäkringsnämnder.

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

18 kap

6 §

Ändringen av denna paragraf innebär att pensionsdelegationen och försäkringsnämnden ersätts med en socialförsäkringsnämnd. Det skall i varje försäkringskassa finnas det antal socialförsäkringsnämnder som regeringen bestämmer. Minst en nämnd skall finnas i varje kassa. Regeringen bör bestämma nämndernas geografiska områden inom varje kassaområde. Detta förutsätts vanligen ske så att regeringen bestämmer vilka lokalkontor som skall höra till varje nämnd. Beslut av regeringen bör som framgår av den allmänna motiveringen grundas på förslag av riksförsäkringsverket. Verkets förslag bör i sin tur grundas på förslag av kassorna.

Andra stycket innehåller enbart språkliga ändringar.

20 §

Första stycket innehåller bestämmelser om socialförsäkringsnämndens sammansättning. Nämnden skall bestå av sju ledamöter. Vidare anges vilka organ som skall utse ledamöterna. Regeringen utser ordföranden. Någon lagbestämmelse om att ordföranden i kassastyrelsen skall vara

nämndordförande har inte ansetts behövas. Utredningen anser dock att en sådan kombination är önskvärd för att ge ordföranden i kassastyrelsen direkt erfarenhet av försäkringsfrågor.

Riksförsäkringsverket utser tre ledamöter efter förslag av arbetsmarknadens parter. En ledamot bör komma från arbetsgivarsidan och två ledamöter från arbetstagarsidan. Landstinget eller i förekommande fall kommunfullmäktige utser de återstående tre ledamöterna.

Socialförsäkringsnämnden bör som nämnts i den allmänna motiveringen ha en så bred och allsidig representation som möjligt från det egna försäkringskasseområdet. De personer som i första hand bör komma ifråga är de som är bosatta inom nämndens område.

Andra stycket har ändrats på grund av att läkarledamöter eller suppleanter till sådana ledamöter inte skall finnas med i socialförsäkringsnämnden. Tredje stycket innehåller en redaktionell ändring.

I fjärde stycket anges vilka ärenden enligt AFL som alltid skall avgöras av socialförsäkringsnämnden i första beslutet. Här föreslås inga större förändringar i förhållande till vad som i dag gäller om förtroendemannainflytandet i första beslutet. Ärenden om förtidspension skall avgöras av nämnden. Förtidspension till den som fyllt 60 år vid den tidpunkt när pensionen tidigast kan börja utges skall dock i fortsättningen avgöras av tjänsteman. Detta skall ske såväl när det är fråga om förtidspension på grund av arbetsmarknadsmässiga skäl som när det är medicinska skäl som prövningen grundas på. I dag är tjänstemannaprövningen begränsad till de ärenden som gäller förtidspension på grund av arbetsmarknadsmässiga skäl.

Det är inte den försäkrades ålder vid beslutstillfället som är avgörande för om ett ärende skall beslutas av socialförsäkringsnämnden eller av tjänsteman. Nämnden skall avgöra ärendet om den försäkrade inte fyllt 60 år vid den tidpunkt för om vilken pensionen tidigast kan utges. När det gäller ärenden som grundas på ansökningar bör inga tveksamheter behöva uppstå om vem som skall fatta beslutet. Regeln kan dock vålla

vissa problem vid utbyte av sjukpenning mot förtidspension. Det går i sådana ärenden inte att i förväg exakt fastställa fr o m vilken tidpunkt pensionen tidigast kan utges. Pensionen skall enligt 16 kap 5 § första stycket sista meningen utges fr o m månaden näst efter den då beslutet om pensionen meddelades. Om den försäkrade är strax under 60 år kan det bli så att ärendet inte hinner avgöras förrän 60-årsåldern uppnåtts, varför ärendet kommer att avgöras av tjänsteman. Strävan bör dock vara att försöka hinna avgöra ärendet i nämnden.

I övrigt skall såvitt avser AFL i första beslutet ärenden om handikappersättning och vårdbidrag avgöras av socialförsäkringsnämnden. Dessa ärenden föreslås liksom i dag bli avgjorda av förtroendevalda. Vidare har i det femte stycket införts en bestämmelse enligt vilken tjänsteman hos kassan kan hänskjuta ett ärende till prövning i socialförsäkringsnämnden. I den allmänna motiveringen redovisas skälen för denna bestämmelse och anges vilka tjänstemän som bör ha befogenhet att hänskjuta ett ärende till nämnden.

Enligt hittillsvarande praxis prövas inte frågor om återkrav enligt 20 kap 4 § i ärenden om förtidspension, handikappersättning och vårdbidrag av pensionsdelegationen utan på tjänstemannanivå. Motsvarande praxis bör tillämpas beträffande de ärenden enligt denna lag och andra författningar som socialförsäkringsnämnden skall fatta första beslutet i.

Varje socialförsäkringsnämnd bör besluta i alla de typer av ärenden som skall avgöras av nämnden. Det bör inte ske någon specialisering av nämnderna till viss eller vissa ärendetyper. Sådana förhållanden kan dock uppstå att avsteg från denna princip måste godtas. Något förbud mot specialisering har därför inte införts.

21 §

Första stycket innehåller bestämmelser om beslutförmåga i socialförsäkringsnämnden. Nämnden skall liksom pensionsdelegationen vara beslutförmåga då minst fyra ledamöter är närvarande. Vidare har försäkringskassans direktör rätt att delta i nämndens sammanträden men inte i dess beslut. Socialförsäkringsnämndens sammansättning medför att det inte finns

anledning att i lag föreskriva att en företrädare för länsarbetsnämnden skall ha rätt att delta i dess sammanträden. Däremot bör det inte vara något hinder mot att nämnden beslutar att sådan person får delta i sammanträdena. Det kan även finnas anledning för andra personer att delta. Det gäller bl a avdelningschefer, lokalkontorsföreståndare och förtroendeläkare.

I andra stycket anges att vad i 8-10 §§ föreskrivs avseende styrelse skall ha motsvarande tillämpning med avseende på socialförsäkringsnämnd. Detta motsvarar vad som nu gäller för pensionsdelegationerna. Om föredraganden har avvikande mening, skall denna antecknas till protokollet.

22 §

Ett ärende skall avgöras i socialförsäkringsnämnden efter föredragning av tjänsteman hos försäkringskassan. I pensionsdelegationen är det föredragande för pensionsärenden som skall göra föredragningen. Denna begränsning till viss tjänsteman har nu tagits bort.

Andra och tredje styckena innehåller bestämmelser som motsvarar dem som gäller i dag om rätt att höra någon som kan lämna upplysningar av betydelse och om rätt för den som saken rör att bli muntligen hörd om han så önskar.

23 §

Denna paragraf har i princip upphävts på grund av att försäkringsnämnderna föreslås avskaffade. I stället har i paragrafen intagits en bestämmelse som innebär att socialförsäkringsnämnden bör ge råd och upplysningar i frågor som har betydelse för försäkringskassans verksamhet till kassans styrelse och lokalkontor.

25 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om arvode och annan ersättning till ledamot av bl a socialförsäkringsnämnd. Samma bestämmelser föreslås gälla som de som nu gäller för ledamot av pensionsdelegation.

26 §

Denna paragraf innehåller redaktionella ändringar till följd av att pensionsdelegationen och försäkringsnämnden ersätts med en socialförsäkringsnämnd.

20 kap

2 a §

Denna paragraf innehåller en redaktionell ändring och en följdändring med anledning av den föreslagna lydelsen av 18 kap 22 § första stycket.

10 §

I denna paragraf finns de nya reglerna om omprövningsförfarandet. Förtroendevalda skall inte längre ompröva sina egna beslut när det begärs av enskild som beslutet angår. Tjänstemannabeslut skall som hittills kunna omprövas. Denna omprövning skall dock ske i socialförsäkringsnämnden. Här införs en ny ordning för omprövningsförfarandet i förhållande till vad som gäller i dag. F n görs omprövningen av tjänstemannabeslut av överordnad tjänsteman. Denna ordning bör finnas kvar när omprövningen avser ett ärende där värdet av den förmån som är under prövning understiger 2 500 kronor. Vem eller vilka inom kassan som skall fatta omprövningsbeslutet är inte en fråga som behöver regleras i lag. Föreskrifter av riksförsäkringsverket bör vara styrande på denna punkt.

Utredningens förslag innebär att det skall finnas möjlighet för tjänsteman, som har att besluta i ett ärende, att hänskjuta ärendet till socialförsäkringsnämnden. Motsvarande regel bör gälla i omprövningsförfarandet för fall där värdet av den förmån som är under prövning understiger 2 500 kronor. En bestämmelse som reglerar detta har införts.

Vid uppskattningen av värdet (tvistevärdet) får man utgå från klagandens yrkande och jämföra med vad ett bifall beloppsmässigt skulle innebära i förhållande till det överklagade beslutet.

Inte så sällan förekommer det att den förmån som är under bedömande är tidsanknuten så att den utges antingen tills vidare eller tills vidare dock längst fram till en viss tidpunkt. Om den försäkrade yrkar att förmånen skall utges tills vidare utan någon tidsgräns, kan ett värde över huvud taget inte anges. Ärendet skall alltså i förekommande fall omprövas av förtroendevalda. Finns det däremot en tidsgräns måste man beräkna värdet efter den, även om den inte har passerats när ärendet skall omprövas.

Det kan också i sällsynta fall vara så att tidsperioden för den förmån som är under bedömande är till ända när ärendet skall omprövas, men bedömningen av just den perioden är av avgörande betydelse för senare perioder. Begäran om omprövning kan exempelvis gälla rätten till traktamente under den första veckan av en flera månader lång arbetsmarknadsutbildning. Värdet kommer här formellt att ligga under 2 500 kronor men i realiteten uppgå till högre belopp. I detta läge bör det högre beloppet ligga till grund för bedömningen om förtroendevalda skall ompröva beslutet.

Den omständigheten, att en bedömning som gjorts i ett visst ärende kan ha återverkningar i ett senare sammanhang, innebär inte att beslutet måste omprövas av förtroendevalda. Det fordras ett mera **direkt samband** som i det nyss nämnda exemplet med traktamentsersättning.

10 a §

I denna paragraf har en mindre ändring gjorts med anledning av att den nuvarande möjligheten till omprövning enligt 10 § har ändrats till att enbart gälla beslut av tjänstemän.

11 §

Av denna paragraf framgår att beslut som har fattats i socialförsäkringsnämnden överklagas direkt till försäkringsrätten. Någon omprövning skall inte ske i nämnden såvida inte fråga är om ändring enligt 10 a § av förtroendemannabeslut. Skälen för de nya reglerna om överklagande av förtroendevaldas beslut återfinns i den allmänna motiveringen.

9.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:382) angående
införande av lagen om allmän försäkring

32 §

Paragrafen har ändrats med anledning av att försäkringsnämnderna föreslås avskaffade. Som framgår av den allmänna motiveringen bör fråga om änkepension enligt paragrafen prövas av tjänsteman hos kassan. Paragrafen har vidare ändrats med anledning av att bidrag enligt 15 och 19 §§ inte längre förekommer.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:392) om hustru-
tillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

10 §

Det har inte gjorts någon särskild uppräknings av de olika frågor enligt denna lag som bör prövas av socialförsäkringsnämnden. Enligt vad som anges i den nya lydelsen ankommer det på regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, riksförsäkringsverket att föreskriva vilka frågor som skall prövas av nämnden. Det framgår av den allmänna motiveringen vilka frågor som utredningen förutsätter skall prövas av socialförsäkringsnämnden.

Vidare har i paragrafen införts en hänvisning till 18 kap 20 § femte stycket AFL, som innebär att tjänsteman som har att fatta beslut i ett ärende kan hänskjuta det till nämnden för prövning. Under vilka förutsättningar detta bör kunna ske framgår av den allmänna motiveringen.

Enligt de nu gällande bestämmelserna får försäkringsnämnden inte pröva frågor om inverkan på förmånerna av sådana inkomster som avses i 6 § andra stycket. Motsvarande bestämmelse bör införas i fråga om socialförsäkringsnämnden. Som framgår av den allmänna motiveringen bör, i fall där socialförsäkringsnämnden fattat beslut i sakfrågan, tjänsteman kunna fatta även andra följdbeslut än som avses i 6 § andra stycket om förhållandena i övrigt inte har förändrats.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:143) om bidragsförskott.

22 §

Ändringen innebär att ärenden om eftergift av återkrav mot underhållsskyldig för utgivet bidragsförskott skall avgöras av socialförsäkringsnämnden i första beslutet. Skälen för detta framgår av den allmänna motiveringen. Den generella regel som innebär att tjänsteman kan hänskjuta ett ärende till prövning av nämnd, bör även gälla ärenden enligt denna lag. Detta framgår av hänvisningen till 18 kap 20 § femte stycket AFL.

9.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring

17 §

I paragrafen anges i vilka fall ärendet alltid skall avgöras av socialförsäkringsnämnden i första beslutet. De fall som avses är att sökanden efter arbetstidsminskningen inte förvärvsarbetar enbart som anställd, att ärendet är av vidlyftig eller svår beskaffenhet eller att tjänsteman hänskjuter ärendet till nämnden för prövning enligt den generella regel som föreslagits.

Enligt den nu gällande lydelsen skall ärende om delpension, förutom i de fall som anges i andra stycket, alltid prövas av pensionsdelegation om tjänsteman finner skäl föreligga mot bifall till ansökan om delpension. Motsvarande regel om att i princip alla ärenden där tjänsteman anser att en ansökan bör avslås skall prövas av förtroendevalda finns inte längre med. Därmed bortfaller behovet av att göra en uppräknig av de ärendetyper där tjänsteman alltid skall pröva ett avslagsbeslut.

Utredningen har i den allmänna motiveringen räknat upp ett antal ärenden som inte bedöms vara av vidlyftig eller svår beskaffenhet och som därför bör prövas av tjänstemän. Dessa ärenden bör inte heller tjänsteman hos kassan kunna hänskjuta till prövning i socialförsäkringsnämnden.

Det kan dock finnas andra ärenden som är principiellt intressanta utan att för den skull vara vidlyftiga eller av svår beskaffenhet eller avse egenföretagare. Sådana ärenden skall tjänsteman kunna hänskjuta till socialförsäkringsnämnden för prövning enligt den föreslagna generella regeln.

När en pensionsdelegation avgör ett delpensionsärende skall i stället för två av riks försäkringsverket utsedda läkare ingå två av arbetsmarknadsstyrelsen utsedda ledamöter. Motsvarande bestämmelser finns inte med för socialförsäkringsnämnden av skäl som framgår av den allmänna motiveringen.

9.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbets-
skadeförsäkring

8 kap

4 §

Liksom f n skall ärende angående livränta till den försäkrade och i annat ärende uppkommen fråga om den försäkrade har ådragit sig arbetsskada till följd av annat än olycksfall avgöras av förtroendevalda. Vidare anges i paragrafen att bestämmelserna i 18 kap 20 § femte stycket AFL har motsvarande tillämpning i ärende enligt denna lag.

9.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmän-
na barnbidrag

15 §

Den generella regel som innebär att tjänsteman kan hänskjuta ett ärende till prövning av socialförsäkringsnämnd bör gälla även ärenden enligt denna lag. Detta framgår av hänvisningen till 18 kap 20 § femte stycket AFL.

10 RESERVATIONER OCH SÄRSKILDA YTTRANDE

Reservation av ledamöterna Skantz och AnderssonSocialförsäkringsnämndens sammansättning

Utredningen föreslår att socialförsäkringsnämnden skall bestå av sju ledamöter. En ordförande som förordnas av regeringen, tre ledamöter som utses av landstinget (i förekommande fall kommunfullmäktige) och tre ledamöter som utses efter förslag av arbetsmarknadens parter.

Så långt delar vi majoritetens uppfattning. Vi kan däremot inte ställa oss bakom förslaget att de tre arbetsmarknadsrepresentanterna skall utses av riksförsäkringsverket.

Utredningen betonar att socialförsäkringsnämnden bör ha en så bred och allsidig representation från det egna försäkringskasseområdet som möjligt. Vid tillsättningen av representanter för arbetsmarknadens parter poängteras vidare att hänsyn bör tas till regionala förhållanden så att strukturen på arbetsmarknaden inom försäkringskasseområdet avspeglas genom representanterna.

Dessa syften främjas bäst om alla ledamöterna utses samtidigt och av ett regionalt verksamt organ.

Enligt vår mening bör därför landstinget utse alla sex ledamöterna. Detta särskilt med hänsyn till landstingets (och i förekommande fall kommunfullmäktiges) större förutsättningar att bedöma och ta hänsyn till de specifika förhållanden som råder inom varje nämnds geografiska område och därmed också större möjligheter att på ett riktigt sätt återspegla arbetsmarknadens strukturella särdrag inom varje nämndområde.

Även från decentraliseringssynpunkt sett erbjuder gemensamt val av landstingen en mera ändamålsenlig utväg för att åstadkomma representativitet i socialförsäkringsnämnderna.

För vår inställning i denna fråga talar även det faktum att landstingen i dag utser samtliga ledamöter utom ordförande och vice ordförande (som utses av regeringen) i försäkringskassornas styrelser. Landstingen utser även samtliga ledamöter (utom ordföranden) i länsstyrelserna. De har också i detta fall att ta hänsyn till att arbetsmarknadens parter får en väl avvägd representation.

Vi föreslår således att AFL 18 kap 20 §, första och andra styckena ges följande lydelse:

En socialförsäkringsnämnd skall bestå av sju ledamöter. Av dessa utses en ledamot, som skall vara nämndens ordförande, av regeringen. Övriga ledamöter utses av landstinget, varav tre efter förslag av arbetsmarknadens parter. Om kassans verksamhetsområde utgörs av en kommun skall de övriga ledamöterna väljas av kommunfullmäktige i stället för av landstinget. Nämnden utser inom sig vilken ledamot som skall vara vice ordförande.

För de ledamöter som valts av landstinget eller kommunfullmäktige skall lika många suppleanter väljas.

Reservation av ledamöterna Skantz och Andersson

Läkarmedverkan i socialförsäkringsnämnden

I utredningen föreslås att läkare inte ska ingå som ledamot i socialförsäkringsnämnden endast i egenskap av läkare. Den medicinska utredning som behövs i ett enskilt ärende bör vara väl dokumenterad redan i det beslutsunderlag som läggs på nämndens bord. Vi delar helt denna uppfattning.

Vi understryker utredningens uppfattning att ledamöterna i nämnden kan behöva ha tillgång till medicinsk sakkunskap om de skulle vilja ställa frågor angående diagnoser, prognoser eller annat som kan komma upp vid sammanträdet.

Vi delar därför inte utredningens uppfattning att varje försäkringskassas styrelse bör få avgöra på vilket sätt nämndens behov av sådan läkarmedverkan skall tillgodoses. En sådan ordning medför enligt vår mening stor risk för en olikartad behandling i olika kassor. Den öppnar vägen för en kassa att av ekonomiska eller andra skäl välja att helt avstå från den medicinska sakkunskap, som nämnder i andra kassor har tillgång till.

Enligt vår mening bör det därför klarare slås fast att den sakkunskap som en läkare kan tillföra ledamöterna i nämnden i form av tolkning av medicinska fakta som föreligger i utredningsmaterialet är av stort värde för nämndens beslutsfattande och att en förtroendeläkare därför skall delta i nämndernas sammanträden.

I enlighet med vårt förslag bör AFL 18 kap 22 §, andra stycket kompletteras med meningen: Förtroendeläkare utsedd av den allmänna försäkringskassan skall närvara vid nämndens sammanträden för att biträda med medicinsk sakkunskap.

Särskilt yttrande av ledamoten Skantz

Utredningen tar i kapitel 5.5 upp frågan om förtroendemannamedverkan i rehabiliteringsärenden.

I utredningen framhålls vikten för den enskilde och samhället av en väl fungerande och tidigt insatt medicinsk, social eller yrkesinriktad rehabilitering. De fakta som presenteras i utredningen understryker detta: Sjukfall som varar längre än tre månader motsvarar endast två procent av antalet anmälda sjukfall, men för 42 procent (6 miljarder) av sjukpenningkostnaderna. Närmare 40 procent av de sjukfall som pågått i minst 6 månader avslutas med förtidspension eller sjukbidrag.

Mot denna bakgrund och med erinran om vad som sägs i utredningens direktiv om försäkringskassans rehabiliteringsansvar anser jag att utredningens förslag om socialförsäkringsnämndens uppgifter i rehabiliteringsärenden är alltför svagt.

Utredningen föreslår att socialförsäkringsnämndens arbete med långa sjukfall/rehabiliteringsärenden bör ha formen av en övergripande policydiskussion som ska utgöra en bakgrund för tjänstemännens agerande i de enskilda ärenden och bibringa ledamöterna värdefulla erfarenheter om samhällets rehabiliteringsmöjligheter, kunskap som kan vara till nytta i behandlingen av enskilda ärenden, beträffande t ex förtidspension sjukbidrag.

Enligt min mening bör nämndens policydiskussioner syfta längre. Nämndens uppgift bör baseras på en regelbunden och systematisk uppföljning av kassans arbete med långa sjukfall/rehabiliteringsärenden i syfte att ge tjänstemännen vägledning i det fortsatta arbetet, uppmärksamma och påtala brister i samarbetet med olika rehabiliteringsorgan m m.

För att åstadkomma en sådan uppföljning av långa sjukfall/rehabiliteringsärenden är det nödvändigt att till socialförsäkringsnämndens sammanträden föra ärenden som pågått under en viss tid.

En sådan uppföljning innebär inte att nämnden till någon del övertar eller inkräktar på de besluts- och verkställighetsfunktioner i enskilda rehabiliteringsärenden som ankommer på ledamöterna i de centrala och lokala rehabiliteringsgrupperna.

För att få till stånd en regelbundet återkommande och lokalt verklig-hetsförankrad policydiskussion med den inriktning jag har skisserat och som utgör en naturlig del av nämndens arbete anser jag att följande tillägg görs i förslaget till ny lydelse av AFL 18 kap 20 §:

Långa sjukfall skall anmälas till socialförsäkringsnämnd senast 180 dagar efter att de påbörjats. Med utgångspunkt från handläggningen i dessa fall och med ledning av övrig information som nämnden begär skall nämnden aktivt följa rehabiliteringsarbetet, ge vägledning och vid behov påtala behovet av ändrad inriktning i detta arbete.

Särskilt yttrande av experten Martinson

Under avsnitt 5.2 behandlar utredningen styrelsens verksamhet och konstaterar bl a att det är styrelsen som har ansvar för såväl socialförsäkringen som för de administrativa ledningsfunktionerna. Man konstaterar också att de förtroendevaldas medverkan i försäkringskassornas styrelser fungerar tillfredsställande inom ramen för nuvarande system.

Jag instämmer i utredningens skrivning men anser ändå att utredningen bort lagt förslag om en vidgad förtroendemannamedverkan även i kassastyrelserna. Min uppfattning härom vill jag närmare utveckla i det följande.

Redan 1976 begärde försäkringskasseförbundet i en skrivelse till statsrådet och chefen för socialdepartementet vissa förändringar av bl a styrelsernas sammansättning. Förändringar som skulle innebära att representanter för arbetsmarknadens parter skulle ingå i kassastyrelserna. För att möjliggöra detta begärdes också att kassornas styrelser skulle bestå av minst 11 och högst 15 ledamöter (mot f n 8 resp 10). Skrivelsen baserades på beslut fattat av 1976 års förbundsmöte.

De motiv som förbundet anförde för en genom arbetsmarknadsparter utökad styrelse har fått ytterligare aktualitet. Inte minst fackföreningsrörelsens synpunkter på försäkringskassornas handhavande av olika försäkringsformer motiverar att facket får en direkt insyn i försäkringskassornas alla organ även där administrativa frågor behandlas. Ett annat motiv är självfallet socialförsäkringens karaktär av ett inkomstskydd för mer än 3 miljoner löntagare. Det förhållandet att socialförsäkringarna huvudsakligast finansieras med arbetsgivaravgifter utgör självfallet ett inte mindre viktigt motiv för representation för arbetsmarknadens arbetsgivarsida.

Angelägenheten av tillförande av arbetsmarknadskunskap har utredningen beaktat ifråga om förslaget till sammansättning av socialförsäkringsnämnderna men inte när det gäller styrelsen. Enligt min

mening är det lika angeläget att vidga förtroendemannainflytandet i styrelsen. Ett bra sätt att göra det vore att tillföra styrelsens arbetsmarknadsparter på samma sätt som föreslås ifråga om socialförsäkringsnämnderna.

BILAGA 1 RFV/FKF-UTREDNINGEN

Arbetet i den mellan riksförsäkringsverket (RFV) och Försäkringskassaförbundet (FKF) gemensamma RFV/FKF-utredningen inleddes ursprungligen efter en överenskommelse år 1976. Behovet av en gemensam översyn av bl a formerna för och omfattningen av de förtroendevaldas medverkan i försäkringskassorna hade då successivt vuxit fram som en följd av den expansion och de stora förändringar i övrigt som verkets och försäkringskassornas verksamhet genomgått under särskilt den senaste tioårsperioden. Översynsbehovet hade kommit till uttryck på flera sätt. Inom Försäkringskassaförbundet hade hithörande frågor tidigare diskuterats bl a i en särskild förtroendemannautredning.

RFV/FKF-utredningen skulle enligt överenskommelsen mellan RFV och FKF utreda följande:

- 1) Fördelning av ansvar och befogenheter mellan verket och kassorna skulle genomgå. Behov av förändringar skulle redovisas och motiveras och förslag till lösningar utarbetas.
- 2) De förtroendevaldas medverkan i kassorna skulle genomgå. Behov av förändringar skulle redovisas och motiveras och förslag till lösningar utarbetas.
- 3) Formerna för det centrala samarbetet skulle genomgå. Behov av förändringar skulle redovisas och motiveras.

Utredningen lade i maj 1980 fram förslag med anledning av de två första uppdragen. Förslagen behandlades på FKF:s kongress samma år. En översyn av det centrala samarbetet mellan RFV och FKF har sedermera lett till en ny samarbetsorganisation som började tillämpas 1984.

När det gäller det första uppdraget, fördelningen av ansvar och befogenheter mellan verket och kassorna, innebar RFV/FKF-utredningens förslag att ett nytt budgetsystem skulle införas för försäkringskassornas förvaltningsutgifter. Efter ytterligare överväganden i samband med en översyn av RFV:s uppgifter och organisation har ett nytt budgetsystem införts fr o m budgetåret 1982/83 (prop 1980/81:135; Sfu 1980/81:25; rskr 262).

När det gäller frågan om de förtroendevaldas medverkan i försäkringskassorna innebar förslaget en utökning av uppgifterna och en ändrad organisation för de förtroendevalda i kassorna. Enligt förslaget skulle en ny delegation - bidrags- och delpensionsdelegationen - inrättas vid sidan av pensionsdelegationen som i stället föreslogs heta förtidspensions- och arbetsskadedelegationen. För enkelhets skull kunde dock delegationerna kallas bidragsdelegationen resp pensionsdelegationen. Bidragsdelegationen föreslogs få uppgifter inom främst bidragsförskottsområdet. Därutöver skulle den pröva rätten till delpension i vissa fall. Den uppgiften föreslogs således flyttas till bidragsdelegationen från den nuvarande pensionsdelegationen som därigenom enbart skulle avgöra kvalificerade ärenden med stora inslag av medicinska bedömningar (frågor om förtidspension och arbetsskador). De nuvarande försäkringsnämnderna föreslogs ersättas med försäkringskassenämnder med, i förhållande till försäkringsnämnderna, avsevärt utökade uppgifter.

FKF:s kongress godkände för förbundets del den föreslagna förtroendemannaorganisationen liksom att förtroendemannaorganen i huvudsak gavs de uppgifter som föreslagits. Kongressen beslöt vidare att en eller flera genomförandegrupper skulle inrättas med företrädare för intressenterna i RFV/FKF-utredningen.

Därefter överenskom RFV/FKF-utredningen om inrättande av bl a en arbetsgrupp för en ytterligare genomgång och överarbetning av förslagen i vad avser förtroendemannaorganens uppgifter. Gruppen skulle, med utgångspunkt i tidigare framlagda förslag, ytterligare se över uppgifterna för delegationerna och försäkringskassenämnden. Gruppen skulle främst aktualisera de lämnade förslagen med hänsyn till

eventuella ändringar eller kompletteringar i lagar och författningar samt bedöma och redovisa eventuella hinder av administrativ art eller dylikt för genomförandet av någon del av förslaget.

Arbetsgruppen redovisade sina förslag i en rapport daterad januari 1982. Förslagen till uppgifter för de nya pensionsdelegationerna, bidragsdelegationerna och försäkringskassenämnderna överensstämmer till största delen med de som lämnats tidigare. Vissa justeringar med anledning av genomförda författningsändringar och i övrigt delvis ändrade förutsättningar m m har dock gjorts. Arbetsgruppens förslag till uppgifter för den nya förtroendemannaorganisationen framgår av underbilaga 1-3. RFV/FKF-utredningen ställde sig bakom arbetsgruppens förslag.

RFV/FKF-utredningen avslutades i juni 1983. Utredningsmaterialet har därefter överlämnats till socialdepartementet.

Underbilaga 1

Förteckning över frågor som i allmän försäkringskassa skall prövas av pensionsdelegation

A. Lagen (1962:381) om allmän försäkring.

1. Fråga huruvida en försäkrad skall få behålla folkpension av anledning som anges i 5 kap 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.
2. Frågor om förtidspension med undantag av ärenden som avses i 7 kap 1 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring.
3. Frågor om handikappersättning och vårdbidrag.
4. Frågor om indragning och nedsättning av ersättning av anledning som anges i 20 kap 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i de fall delegationen fattat beslut om ersättningen.
5. Frågor om återkrav av ersättning enligt 20 kap 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i de fall pensionsdelegationen fattat beslut om ersättningen och den försäkrade utan egen förskyllan erhållit felaktig ersättning och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av återkrav enligt nämnda bestämmelser i de fall delegationen fattat beslut om ersättningen och frågan om eftergift inte avser endast mindre belopp.

B. Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

1. Fråga om livränta till den försäkrade, dennes barn som fyllt 19 år eller föräldrar.
2. Fråga huruvida den försäkrade har ådragit sig arbetsskada till följd av annat än olycksfall.
3. Fråga om rätt till ersättning då tjänsteman bedömt att ersättning på grund av olycksfall inte kan komma ifråga.
4. Frågor som avses under A 3-4 rörande ersättning enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

Underbilaga 2

Förteckning över frågor som i allmän försäkringskassa skall prövas av bidragsdelegation

A. Lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring.

1. a. Ärende om delpension där 8 § lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring skall tillämpas,
- b. ärende om delpension som är av vidlyftig eller svår beskaffenhet,
- c. ärende om delpension där tjänsteman hos kassan finner skäl föreligga mot bifall till pensionsansökan,

allt i den mån pensionsansökan inte skall avslås på grund av att sökanden

1. inte uppfyller föreskrivna villkor om viss ålder, tio års pensionsgrundande inkomst för tilläggspension eller bosättning i Sverige,
 2. uppbär allmän förtids- eller ålderspension för tid som ansökan avser eller
 3. ansöker om delpension för längre tid tillbaka än som får beviljas.
2. Frågor om återkrav av delpension enligt 19 § lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring i de fall den försäkrade utan egen förskyllan erhållit felaktig pension och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av sådant återkrav som inte avser endast mindre belopp.

B. Lagen (1964:143) om bidragsförskott.

1. Frågor om återkrav av bidragsförskott enligt 13 § lagen (1964:143) om bidragsförskott då bidragsmottagaren utan egen förskyllan erhållit felaktigt belopp och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av sådant återkrav som inte avser endast mindre belopp.
2. Frågor om indrivning av underhållsbidrag i de fall exekution i fast egendom eller lös egendom av större värde ifrågasätts.
3. Frågor om eftergift av återkrav mot den underhållsskyldige av anledning som anges i 18 § lagen (1964:143) om bidragsförskott.

C. Lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag.

1. Frågor om återkrav av barnbidrag enligt 12 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag då bidragsmottagaren utan egen förskyllan erhållit felaktigt belopp och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av sådant återkrav som inte avser endast mindre belopp.

Underbilaga 2

D. Lagen (1962:381) om allmän försäkring.

1. Frågor om indragning och nedsättning av familjepension av anledning som anges i 16 kap 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.
2. Frågor om återkrav enligt 20 kap 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i de fall bidragsdelegationen eller tjänsteman vid kassans centralkontor fattat beslut om ersättning och försäkrad utan egen förskyllan erhållit felaktig ersättning och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av sådant återkrav som inte avser endast mindre belopp.

Underbilaga 3

Förteckning över frågor som i allmän försäkringskassa skall prövas av försäkringskassenämnd

A. Lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

1. Frågor om rätt till hustrutillägg av anledning som anges i 1 § första stycket andra meningen lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.
2. Frågor om fördelning av bostadskostnad mellan pensionstagaren och annan person, med vilken pensionstagaren sammanbor, på annat sätt än genom lika fördelning.
3. Frågor om beräkning av årsinkomst i följande fall, nämligen
 - a) för förfluten tid då försäkringskassan beslutat om återkrav av förmån som betalats ut för sådan tid,
 - b) för pensionstagare som brukar egen jordbruksfastighet, driver egen rörelse eller äger flerfamiljsfastighet, samt
 - c) för försäkrad som äger del i oskiftat dödsbo, vars behållning överstiger fyra gånger det vid tiden för dödsfallet gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och andra dödsbodelägare än efterlevande make finns.
4. Frågor om avslag på ansökan om inkomstprövad förmån och indragning av sådan förmån av anledning som anges i 7 och 8 §§ lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension samt beräkning av avhänt kapital.
5. Frågor om rätt till inkomstprövad förmån vid bosättning utomlands.
6. Frågor om överskridande av det i kommunens grunder angivna högsta bostadstillägget.
7. Frågor om likställande av gift pensionstagare med ogift sådan och det omvända förhållandet.
8. Frågor om inkomstprövad förmån som hänskjuts till nämnden av tjänsteman.

B. Lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring.

1. Frågor som avses i 32 § lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring.

C. Lagen (1962:381) om allmän försäkring.

1. Frågor huruvida man och kvinna sammanbott eller levtt åtskilda på sätt som anges i 8 kap 2-3 §§ och 10 kap 1 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Underbilaga 3

2. Frågor huruvida pension till följd av den pensionsberättigades ålderdomssvaghet, sjuklighet, långvariga missbruk av beroendeframkallande medel eller annan därmed jämförlig orsak skall utbetalas till annan enligt 16 kap 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, såvida inte utbetalningen föranleds av en hemställan från socialnämnd och hemställen kan bifallas.
3. Frågor om indragning eller nedsättning av sjukpenning av anledning som anges i 20 kap 3 § andra stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring.
4. Frågor om återkrav enligt 20 kap 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring av ersättning som beviljats eller betalats ut av kassans lokalkontor med undantag för barnbidrag och bidragsförskott då den försäkrade utan egen förskyllan erhållit felaktig ersättning och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av sådant återkrav som inte avser endast mindre belopp.

D. Lagen (1964:143) om bidragsförskott.

1. Frågor om rätt till bidragsförskott i följande fall, nämligen
 - a) då vårdnadshavaren uppenbarligen utan giltigt skäl underlåter att vidtaga eller medverka till åtgärder för att få underhållsbidrag eller faderskap till barnet fastställt,
 - b) då det finnes uppenbart att den underhållsskyldige annorledes sörjt eller sörjer för att barnet erhåller motsvarande underhåll,
 - c) då det underhållsbidrag som har blivit fastställt uppenbarligen understiger vad den underhållsskyldige bör erlagga i bidrag, samt
 - d) då bidragsförskott skall minskas med belopp som svarar mot den del av underhållsskyldigheten som fullgörs genom omgångar med barnet.

E. Arbetsmarknadskungörelsen (1966:368)

1. Frågor om bidrag till kostnader för dagliga resor mellan bidragstagarens bostad och utbildningsplatsen för den som av särskilda skäl inte utnyttjar tillfällig bostad på utbildningsorten.
2. Frågor om särskilt bidrag i form av traktamente enligt 22 § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) till den som av särskilda skäl utnyttjar tillfällig bostad i utbildningsorten.
3. Frågor om förlängning av löptid för och eftergift av lån enligt 25 a § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368).
4. Frågor om återkrav enligt 26 § arbetsmarknadskungörelsen (1966:368) av ersättning som beviljats eller betalats ut av kassans lokalkontor då studerande utan egen förskyllan erhållit felaktig ersättning och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av sådant återkrav som inte avser endast mindre belopp.

Underbilaga 3

F. Lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.

1. Frågor om återkrav enligt 6 kap 7 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring av ersättning som beviljats eller betalats ut av kassans lokalkontor då den försäkrade utan egen förskyllan erhållit felaktig ersättning och det inte rör sig om endast mindre belopp samt frågor om eftergift av sådant återkrav som inte avser endast mindre belopp.

BILAGA 2 BERÄKNING AV ANTAL ÄRENDEN FÖR BESLUT I SOCIALFÖRSÄKRINGSNÄMNDERNA

Förtidspension/sjukbidrag. Antalet beslut i pensionsdelegationerna om förtidspension och sjukbidrag har de senaste åren varit ca 80 000 per år. Ca 15 000 av dessa avser försäkrade över 60 år. Utredningen har därför beräknat antalet beslut till ca 65 000 per år.

Handikappersättning och vårdbidrag. 1983 var antalet beslut 12 300 och 1984 var antalet 13 500. Utredningen har räknat med ca 13 500 beslut per år.

Delpension. Utredningen föreslår att vissa delpensionsärenden skall föras över från beslut av förtroendemän till beslut av tjänstemän medan andra ärenden skall föras över från beslut av tjänstemän till beslut av förtroendemän (se avsnitt 7.3). Utredningen har uppskattat de delpensionsärenden som skall beslutas i socialförsäkringsnämnd till ca 1 000 ärenden per år.

Arbetsskadeärenden. Under 1984 beslutade pensionsdelegationerna i ca 21 500 arbetssjukdoms- och livränteärenden. Utredningen har räknat med 21 500 beslut per år.

Ärenden enligt lagen om statligt personskadeskydd. Antalet beslut i pensionsdelegationerna har de senaste åren varit ca 1 000 per år. Utredningen har beräknat dessa beslut till ca 1 000 per år.

Bidragsförskott. 1983 och 1984 har försäkringskassorna beslutat om eftergift av återkrav enligt 18 § BDFL i ca 10 000 ärenden per år. Utredningen har beräknat dessa beslut till ca 10 000 per år.

Inkomstprövade förmåner. I december 1984 skrev utredningen till försäkringskassorna och frågade efter antalet försäkringsnämndsbeslut per år fördelade efter resp punkt i RFFS 1977:6 (se avsnitt 7.7). Utifrån svaren från kassorna och förslaget angående vilka ärenden om inkomstprövade förmåner som skall beslutas av socialförsäkringsnämnderna har utredningen uppskattat dessa beslut till ca 9 000 per år.

Omprövningsärenden. Utifrån statistiken över omprövningsärenden 1983 och 1984 har utredningen uppskattat antalet omprövningsärenden. Utredningen har därvid beaktat att förtroendemän inte längre skall ompröva sina egna beslut och att antalet ändringar med stöd av 20 kap 10 a § AFL därför kan komma att öka. Vidare har utredningen beaktat att tjänstemän skall göra omprövning av beslut som avser ett värde under 2 500 kr. Utredningen har uppskattat antalet omprövningsbeslut till ca 17 000 per år.

Utredningen har utifrån beräkningarna uppskattat antalet beslut och antalet socialförsäkringsnämnder per försäkringskassa. Beräkningarna redovisas i underbilaga 1 till bilaga 2.

Underbilaga 1

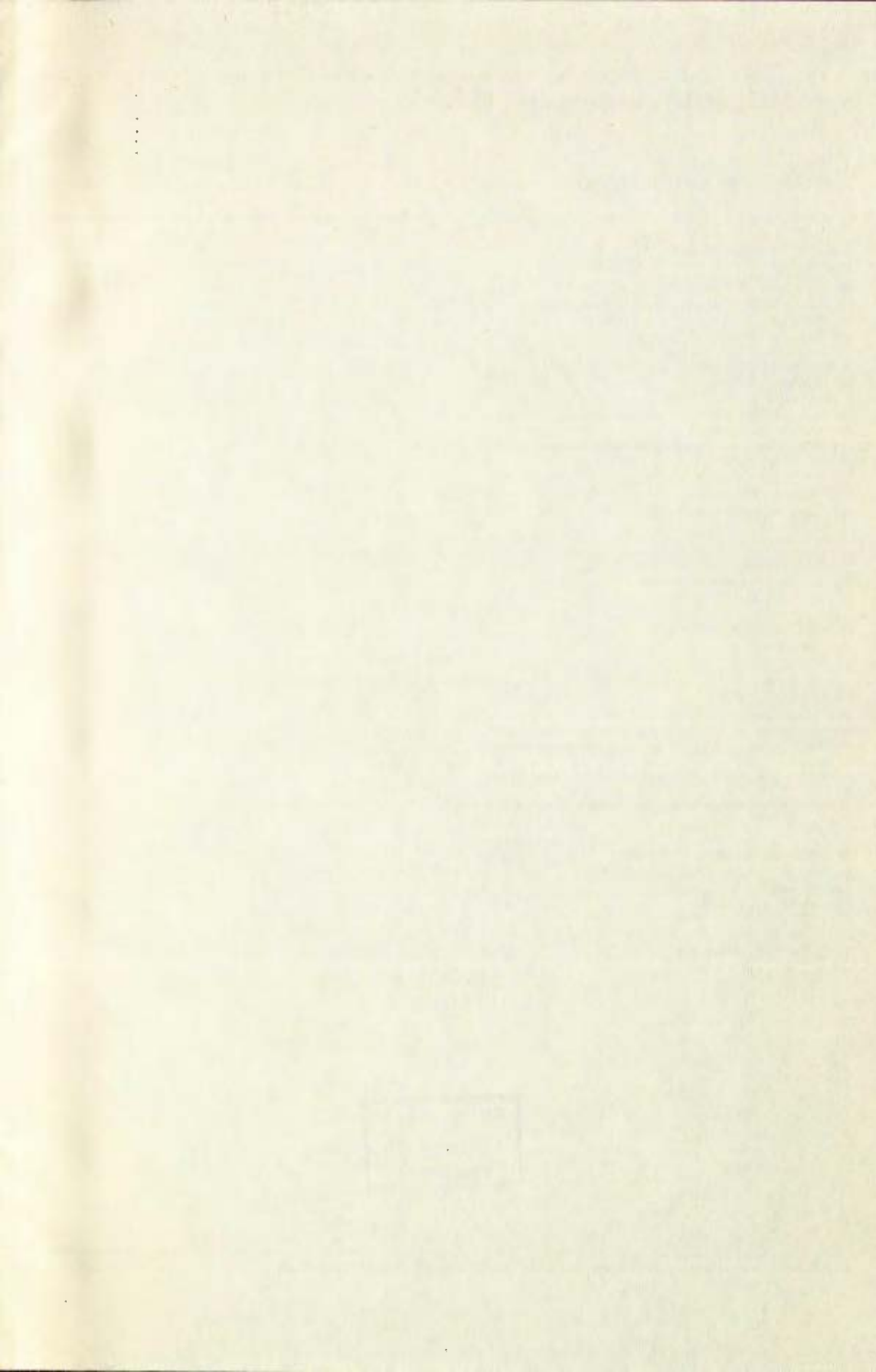
Antal beslut och socialförsäkringsnämnder fördelade per försäkringskassa

Allmän försäkringskassa	Antal beslut	Antal nämnder
0100 Stockholms läns	25 600	28
0300 Uppsala läns	3 300	4
0400 Södermanlands läns	5 500	6
0500 Östergötlands läns	6 800	7
0600 Jönköpings läns	4 600	5
0700 Kronobergs läns	2 800	3
0800 Kalmar läns	3 500	4
0900 Gotlands läns	600	1
1000 Blekings läns	2 200	2
1100 Kristianstads läns	3 800	4
1200 Malmöhus	7 600	8
1300 Hallands läns	3 100	3
1400 Bohusläns	4 400	5
1500 Älvsborgs läns	6 800	7
1600 Skaraborgs läns	3 000	3
1700 Värmlands läns	4 500	5
1800 Örebro läns	4 900	5
1900 Västmanlands läns	4 500	5
2000 Kopparbergs läns	5 800	6
2100 Gävleborgs läns	5 700	6
2200 Västernorrlands läns	4 500	5
2300 Jämtlands läns	1 800	2
2400 Västerbottens läns	4 300	5
2500 Norrbottens läns	4 600	5
3400 Malmö	4 600	5
3800 Göteborg	9 200	10
	138 000	149

Statens offentliga utredningar 1985

Kronologisk förteckning

1. Församlingar i samverkan. C.
2. Livsmedelsforskning II. Jo.
3. Leva som äldre. S.
4. Rättshjälp. J.
5. Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. J.
6. Förför av bostadsrätter. B.
7. Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. A.
8. Beredskapsarbete i AMS-regi. A.
9. Kulturarbetsförmedling. A.
10. Pantsättning av patent. J.
11. Ny räntelag. J.
12. Skolbarnsomsorgen. S.
13. Fornlämningar om exploatering. V.
14. Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. S.
15. Handel med alkohol drycker. S.
16. Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. C.
17. Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Volym 2. C.
18. Den svenska psalmboken. Text och musikkommentarer. Volym 3. C.
19. Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. C.
20. Sammanhållen skatteförvaltning. F.
21. Ökat förtroendemännainflytande i försäkringskassorna. S.

Statens offentliga utredningar 1985

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Rättshjälp. [4]
Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. [5]
Pantsättning av patent. [10]
Ny räntelag. [11]

Socialdepartementet

Leva som äldre. [3]
Skolbarnsomsorgen. [12]
Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. [14]
Handel med alkoholdrycker. [15]
Ökat förtroendemännainflytande i försäkringskassorna. [21]

Finansdepartementet

Sammanhållen skatteförvaltning [20]

Utbildningsdepartementet

Fornlämningar och exploatering. [13]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelsforskning II. [2]

Civildepartementet

Församlingar i samverkan. [1]
Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. [16]
Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar.
Volym 2. [17]
Den svenska psalmboken. Text och musikkommentarer. Volym
3. [18]
Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. [19]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. [7]
Beredskapsarbete i AMS-regi. [8]
Kulturarbetsförmedling. [9]

Bostadsdepartementet

Förköp av bostadsrätter. [6]

